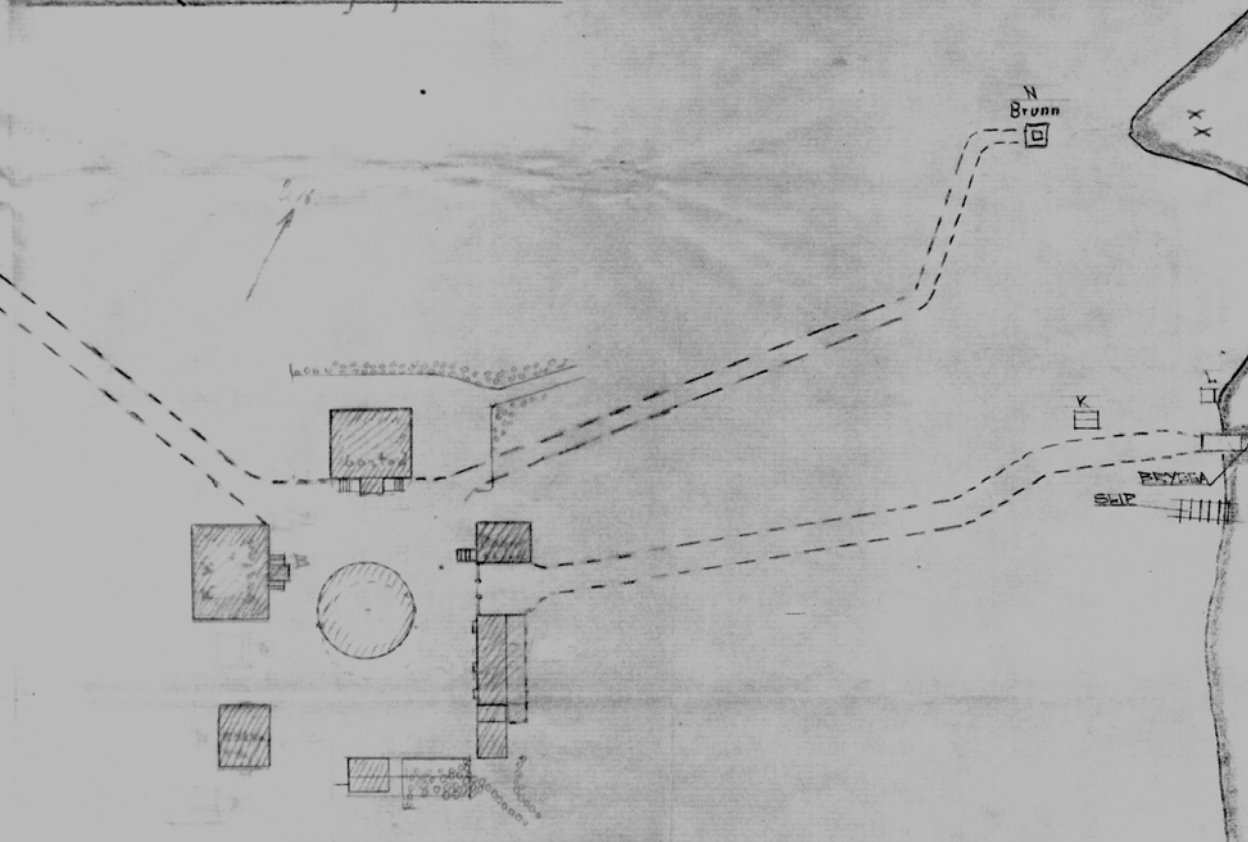

KARTA

öfen

Ursholmens fyrplats

Utpost Ursholmen

Inspiration och rekommendation för ökad tillgänglighet

- A BOSTADSHUS LITTA
- " " " " - B
- " " " " - C
- D F.D. KÄLLARE, NU SKYDDSRUM UTHUS V
- E TVÄTTSTUGA UTHUS I
- " " " " - II
- " " " " - IV
- H OLJEBOD - VII
- K " " " " - VIII
- L AVTRÄDE - IX
- M VATTEN OCH AVLOPP I
- N " " " " - II

REVIDERAD
27 APR 1960

Fack 29/42

Utpost Ursholmen

Inspiration och rekommendation för ökad tillgänglighet

Förstudien är framtagen av Hans Arén, Göran Lyth
samt Eric Edlund (projektledare), hösten 2011.

Projekt Utpost Ursholmen

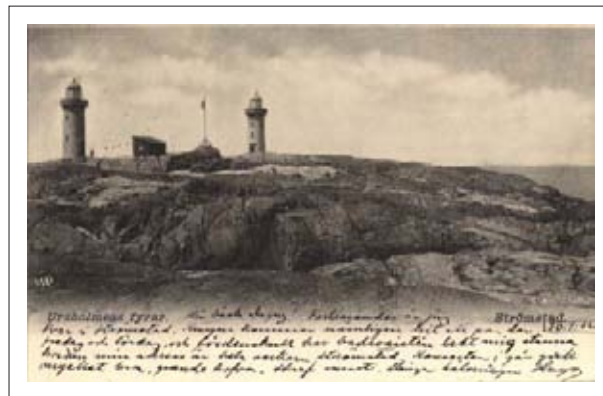
Copyright © 2012 - Kosteröarnas Företagarförening

Grafisk redigering: Lasse Raleby

Tryckeri: Universitetstryckeriet, Karlstads universitet 2012

Omslag: Karta öfver Ursholmens Fyrplats, november 1926

Foto: Anders Tysklind

Vi vill rikta ett stort tack till Erik Nordström. Erik kom som ung, vikarierande fyrbiträde till Ursholmen 1950. Platsen och dess människor berörde honom starkt. Efter Ursholmens avbemannning 1968, har han och hans familj varit en fast hyresgäst på ön. Erik har varit till stor hjälp i vårt arbete genom att generöst ställt sina kunskaper om fyrplatsen och dess historia till vårt förfogande. Vi har också tagit del av hans nedskrivna minnen från fyrplatsen samt fått låna äldre fotografier, som visar hur det såg ut förr.

Innehåll

Sammanfattning	7
Presentation av projektet och dess förutsättningar	8
Inledning	8
Projektuppdraget	8
Målsättning och tillvägagångssätt	9
Naturvårdsverkets vision	9
Hur fyrplatsen används idag	10
Fyrarna	12
Ursholmen - en beskrivning och karaktärisering	13
Naturlandskapet	13
Flora och fauna	13
Hamnbassängen	14
Hamnen och piren	15
Fyrpersonalens bostäder	16
Fyrarna	17
Verksamheter på andra utposter	19
Vad vi kan lära från andra utposter	19
Frågeställningar	19
Intervjuvade utposter	20
Sammanfattning av erfarenheter från andra utposter	50
Verksamhetens inriktning	51
Transporter och tillgänglighet	52
Marknad och målgrupper	54
Service och infrastruktur	56
Utmaningar inför framtiden	56
Rekommendationer och förslag från projektgruppen	58
Restaurering av den befintliga bebyggelsen	58
Verksamheter året runt	59
Tillgänglighet året runt	60
Fungerande gästhamn	60
Begränsning av antalet besökare	60
Hållbar infrastruktur	61
Bilaga A - Byggnader på Ursholmen	62
Bilaga B - Fyrarna på Ursholmen	66
Bilaga C - Intervjumall	68

Sammanfattning - Projekt utpost Ursholmen

Ursholmens fyrplats ligger i Kosterkärgården, som år 2009 kom att ingå i Sveriges första marina nationalpark. I samband med detta har Naturvårdsverket beslutat att man vill öka tillgängligheten till Ursholmen för allmänheten. Detta innebär att man vill göra det möjligt för människor utan egen båt, att kunna besöka och bo på fyrplatsen. Många svenska fyrplatser och andra öar i ett utsatt men "lockande" läge, har redan anpassats och byggts om för att kunna ta emot besökare. På dessa utposter kombineras en lång sommarperiod, baserad på i huvudsak vandrarhemsverksamhet, med konferenser och annan verksamhet under resten av året. Under den kalla och mörka perioden av året är verksamheten på vissa platser helt stängd.

Syftet med denna förstudie är att utifrån de förutsättningar som finns på platsen och med erfarenhet hur man gör på andra utposter, komma med förslag på möjliga sätt att uppfylla Naturvårdsverkets mål. Koster Företagarförening står som beställare av förstudien. På Koster ser man en publik användning av fyrplatsen och dess byggnader som ett sätt att kvalitativt utveckla de besöksmöjligheter som finns i anslutning till nationalparken.

I kapitel 1 (*Presentation av projektet och dess förutsättningar*) redogörs för de förutsättningar som finns på Ursholmen för en publik verksamhet samt de utgångspunkter, som ligger till grund för projektet. Här finns Naturvårdsverkets avsiktsförklaring, hur fyrplatsen används idag samt projektets organisation.

I kapitel 2 (*Ursholmen – en beskrivning och karaktärisering*) ges en översiktlig beskrivning och karaktärisering av själva Urshol-

men, dess läge i Kosterkärgården, hur man kommer dit samt en översikt över själva fyrplatsen med sina olika byggnader och anläggningar.

I kapitel 3 (*Verksamheter på andra utposter*) redogör vi för hur man bedriver verksamhet på andra utposter. Redogörelsen bygger på studiebesök och telefonintervjuer vi gjort på sammanlagt 11 utposter.

I kapitel 4 (*Sammanfattning av erfarenheter från andra utposter*) sammanfattar vi de erfarenheter studierna av ovan angivna utposter har givit. Sammanfattningen beskrivs i fem (5) rubrik-områden, som med stor sannolikhet har intresse för och kommer att få betydelse när inriktningen på Ursholmen skall avgöras.

I kapitel 5 (*Rekommendationer och förslag från projektgruppen*) redovisar vi ett antal inriktningsförslag, som vi tror skall kunna genomföras efter de speciella omständigheter och förutsättningar som gäller på Ursholmen.

För en kompetent och givande diskussion om fyrplatsens framtida disposition, bör förstudien läsas i sin helhet. Speciellt kapitel 3 ger läsaren en intressant inblick i en förhållandevis omfattande och framgångsrik verksamhet, där själva platsens ande, "genius loci", är den självklara utgångspunkten men där omfattningen av service, ekonomisk omställning, transporter och tillgänglighet varierar inom ett brett fält. Vi önskar en trevlig läsning och hoppas att förstudien ska kunna stimulera till en givande och konstruktiv debatt om fyrplatsen Ursholmens framtid.

Kosteröarna den 25 januari 2012,
Hans Arén, Göran Lyth och Eric Edlund.

Presentation av projektet och dess förutsättningar

Inledning

Ursholmen med sin mycket unika natur- och kulturmiljö, är en central plats i Kosterhavets nationalpark. En stiliserad bild av fyrplatsen utgör själva nationalparkens logotype.

Bildandet av Kosterhavets nationalpark har alltså medfört att Ursholmens värde som besöksmål förändrats. Staten har markerat detta genom att säga upp nuvarande hyresgäster, formulerat en målsättning om ökad tillgänglighet för allmänheten samt ställt sig positiv till aktuellt projekt.

Naturvårdsverket är ägare av Ursholmen inklusive fyrvaktarbostäder med tillhörande ekonomibyggnader och fyrar. Kosterhavets nationalpark är förvaltare av Ursholmen.

Ett projektinitiativ har lokalt skapats på Kosteröarna för att upprätta en förstudie (hösten 2011) som syftar till att beskriva alternativa möjligheter för att bedriva hållbara verksamheter på Ursholmen i enlighet med Naturvårdsverkets vision och skötselplanen för Kosterhavets nationalpark och med en utgångspunkt som värnar om fyrplatsen, bebyggelsen och dess kulturhistoriskt intressanta särdrag.

Projektuppdraget

Kosters Företagareförening står som pro-

jektägare av förstudien. Detta skall tolkas som att föreningen ser Ursholmen som en resurs för utveckling av det lokala näringslivet.

Kosterhavets nationalpark har en stor betydelse för utvecklingen av näringsverksamhet i området och självklart även på Kosteröarna. Själva grundlaget för bildandet av nationalparken har därför delvis arbetats fram som ett stöd för en hållbar utveckling på Kosteröarna. Kosteröarna är kommunens enda större, bebodda öar utan fast landförbindelse. Öarna är starkt beroende av ett fungerande, lokalt näringsliv för att kunna upprätthålla den nödvändiga kommersiella och sociala service, som behövs för att överleva som levande bygd. Utan ett fungerande helårssamhälle med en arbetsför befolkning hotas eller omintetgörs dessa förutsättningar. Det skall samtidigt betonas att Kosteröarna utgör ett viktigt centrum för hela besöksnäringen i nationalparken tillika för turismnäringen i Strömstad kommun.

Projektgruppen består av Hans Arén, Göran Lyth och Eric Edlund (projektledare). Adjungerad Anders Tysklind (nationalparkschef). Projektet inleddes en vacker julisöndag på Ursholmen med ett gemensamt möte mellan Stiftelsen Ursholmen och projektgruppen. Projektet delfinansieras av Leader Ranrike, vars kontaktperson är Krister Olsson.

Förstudien skall kunna användas som underlag för att utforma konkreta planer för framtida verksamheter på och i anslutning till Ursholmen. Målgruppen för denna förstudie är fastighetsägaren (Naturvårds-

verket), Kosterhavsdelegationen med dess Kosterhavsförvaltning, lokala företag, föreningar samt stiftelser.

Målsättning och tillvägagångssätt

Projektets mål är att kunna beskriva olika möjligheter att bedriva hållbara och kvalitativa verksamheter på Ursholmen. Arbetet har i princip haft två tyngdpunkter.

Den ena har varit att samla erfarenheter från andra utposter med förutsättningar liknande dem på Ursholmen och där verksamhet idag bedrivs under former som kan bli aktuella för Ursholmen.

Den andra tyngdpunkten har varit, att med utgångspunkter från dessa erfarenheter och de speciella förutsättningar som finns på Ursholmen, redogöra för alternativa, möjliga inriktningar för Ursholmen. Här har vi försökt beskriva hur valet av de verksamheter man satsar på, får konsekvenser för såväl vilka grupper man prioriterar, som vilka satsningar Naturvårdsverket själv kan behöva göra för att deras målsättning skall kunna uppfyllas.

Projektet har inte behandlat följande:

- *Fördjupat sig i de ekonomiska villkoren för att bedriva verksamheter på Ursholmen. De kan se mycket olika ut beroende på fastighetsägarens krav på hyresintäkter eller Naturvårdsverkets eventuella ekonomiska och praktiska stöd med syfte att möjliggöra vissa verksamheter eller stödja vissa gruppers möjligheter att besöka och bo på Ursholmen.*
- *Ta hänsyn till myndighetskrav gällande brandsäkerhet mm.*
- *Redovisa de ekonomiska och praktiska villkoren för att transportera människor och gods till och från Ursholmen och under olika årstider och väderleksförhållanden.*

Naturvårdsverkets vision

En grundläggande utgångspunkt för vårt ar-

bete har varit att utgå från Naturvårdsverkets vision om Ursholmens framtid. Den kan formuleras som att *”Ursholmen skall uppvisa en bevarad genuin kulturmiljö i en unik naturmiljö med stor tillgänglighet för alla”*. Citat Skötselplanen.

Vi har tolkat detta som att Naturvårdsverket dels har höga krav och förväntningar när det gäller bevarandet av själva platsen, dess kultur och bebyggelse, dels att man vill kunna erbjuda fler besökare än idag, att besöka platsen. Här skall man kunna ge möjlighet, även för ej båtburna besökare, att få en säregen upplevelse inte bara av nationalparkens natur utan också av den kultur, som fanns på en av Sveriges många mytomspunna fyrplatser.

Fyrepoken med bemannade fyrplatser är sedan mer än femtio år ett avslutat kapitel i Sveriges historia. Kvar återstår ett fåtal fyrplatser i någorlunda ursprungligt skick. Riksantikvarieämbetet har tagit på sig det fortsatta ansvaret för ett femtontal fyrplatser men resterande platser går en osäker framtid till mötes. Ursholmen ingår inte bland de utvalda fyrarna utan förvaltas nu av Kosterhavsförvaltningen och har tryggats genom att vara en viktig del i nationalparken. I Bohuslän var emellertid Kosteröarna bland de första platser där fyrar etablerades och själva fyrväsendet på öarna har en mycket central roll i Kosters kulturhistoria.

Livet på en fyrplats i yttersta havsbandet var helt annorlunda än miljöer på land. Det gällde personalens arbetsförhållanden men kanske i ännu högre utsträckning deras familjers utsatthet och isolering, som gav förutsättningar för ett mycket speciellt, socialt liv. För dagens generation framstår detta liv, som en mycket udda företeelse. För många av dem som levde på dessa platser framstår det dock ofta som ett liv fyllt av många positiva livskvalitéer, om än under

den förutsättning att man kunde ta vara på och se de speciella villkor som erbjuds, som något positivt.

Eftersom bebyggelsen och den övriga miljön på Ursholmen i huvudsak är bevarad är det fullt möjligt att förverkliga Naturvårdsverkets vision. Efter en genomförd restaurering och eventuell komplettering av bebyggelsen och kulturmiljön runt denna, kan besökare ges möjlighet att kunna uppleva en genuin kulturmiljö och med en guides eller annans hjälp förstå de praktiska levnadsvillkor och sociala villkor, som gällde på ön.

En sådan upplevelse ger, utöver att den är intressant i sig själv, en möjlighet för moderna människor till reflexion kring det liv de flesta lever idag vad gäller anpassning till naturens villkor, både i knapphet och i överflöd. Mot denna, lite knappt formulerade bakgrund, menar vi att det är fullt möjligt att kunna förverkliga Naturvårdsverkets vision.

Kortfattat tycker vi att den kan tolkas och formuleras som att på Ursholmen skall besökare kunna erbjudas:

- *Kulturella upplevelser genom en välbevarad bebyggelsemiljö.*
- *Guidning om bebyggelsen och platsens användning.*
- *Besök i fyrarna.*
- *Fasta båtturer till och från Ursholmen under högsäsong.*
- *Övernattningsmöjligheter för korttidsuthyrning med självhushåll.*

Utöver Naturvårdsverkets vision anser projektgruppen att följande kan vara önskvärt att erbjuda;

- *Arrangemang som enklare konferensmöjligheter, högtidsdagar etc.*
- *Möjligheten att under högsäsong servera/beställa frukost, lunch och middag.*
- *En enklare hamnservice för gästande fritidsbåtar.*

Hur fyrplatsen används idag

Fyrplatsens större byggnader, de tre personalbostäderna samt den s.k. bagarstugan, är uthyrda. Två av personalbostäderna hyrs av privatpersoner, den tredje av Strömstads Segelsällskap. Bagarstugan hyrs av Sven Lovéns forskningscentrum på Tjärnö.

Stiftelsen Ursholmen

Hyresgästerna har på eget initiativ bildat en stiftelse, Stiftelsen Ursholmen, för att tillvarata de kulturellt skapade och naturgivna värden, som finns på ön. Stiftelsen bedriver sedan lång tid tillbaka en verksamhet för att skydda och bevara dessa värden. Till viss del hänger detta samman med det faktum att medlemmarna också är hyresgäster. Den ideella verksamheten är påtaglig. Exempel på detta är tillkomsten av det lilla Fyrmuséet uppe vid fyrarna, informationsmaterial om ön samt Erik Nordströms tryckta skrifter. Vid sidan av detta har man också skött underhållet av vissa gemensamma faciliteter. Själva fyrarna har dock inte ingått i deras åtagande.

I vårt utredningsarbete har en representant för stiftelsen, Camilla Edlund, formulerat dess verksamhet på följande sätt: ”Stiftelsen jobbar för att bevara den unika miljön på Ursholmen samt den välbevarade och förhållandevis orörda miljön som visar hur det

kunde vara på en fyrplats. Alla som vill stötta detta arbete kan bli medlem. Stiftelsen informerar besökare om fyrplatsens historia genom den broschyr som finns tillgänglig när man kommer till ön samt museet och den information som finns där. Stiftelsen äger även mesta delen av föremålen i museet då många av sakerna donerats till Stiftelsen under årens lopp. Stiftelsen bekostar framtagning av broschyr samt underhåll av museet och även införskaffandet av ny flaggstång vid fyrtornen samt ett elverk som används vid reparationer där det behövs enklare elverktyg. Det förekommer även att Stiftelsens medlemmar hjälper till med guidningar för grupper. Stiftelsen håller även öppet under speciella dagar som t ex Internationella fyrdagen. Vi kontaktar även Naturvårdsverket om åtgärder som behöver vidtas t ex underhåll av bryggan och tar kontakt med "sovgubben" om det behövs extra tillsyn/tömning".

Sett ur ett perspektiv där platsens bevarande och underhåll inte bara skall bevaras utan kunna förstärkas och utvecklas ytterligare, utgör stiftelsen en viktig plattform. Kärnan av medlemmarna i stiftelsen, i princip de nuvarande hyresgästerna, har visat ett stort och viktigt engagemang, som avsatt sig i olika konkreta åtgärder.

En farhåga är att motivet till engagemang i stiftelsen kan minska när dess kärna inte längre disponerar de olika bostäderna för eget bruk. Detta är naturligtvis en central fråga som är angeläget att diskutera. En person som Erik Nordström, som sedan 1968 hyrt en av bostäderna och starkt engagerat sig för fyrplatsens bevarande, är otvivelaktig mer än en resurs för att bedöma den framtida användningen.

Sven Lovén Center

En av hyresgästerna som nämnts är, Sven Lovén Center för marina vetenskaper. Den

marina forskningsverksamheten som bedrivs på centret, utgör en stor resurs för att sprida information om nationalparkens värden. Bland annat har Lovéncentret besöksverksamhet för allmänheten som är öppen sommartid på Tjärnö. De bedriver också en viss verksamhet på Ursholmen. De använder i huvudsak bagarstugan, som bas för delar av den sälforskning som bedrivs.

Dess anknytning till Ursholmen kan emellertid ses som en resurs med tanke på att utveckla en mer publik verksamhet vari kan ingå information till fyrplatsens gäster om den marina miljön.

Med stiftelsen som gemensamt forum har det också bedrivits ett samarbete hyresgästerna emellan. Som till exempel då Strömstads Segelsällskap arrangerat seglarläger, så har det hänt att segelsällskapet, när man behövt fler sängplatser än vad som finns i deras bostad, har fått möjlighet att hyra Sven Lovén Centers hus, bagarstugan.

Strömstads Segelsällskap (SSS)

Segelsällskapet använder sin bostad för olika ändamål. Här har till exempel föreningens medlemmar möjlighet att mycket fördelaktigt hyra bäddplatser. I huset finns 4 sängar samt ett antal madrasser att lägga på golvet. När man bokar så försäkras man sig bara om sängplats i sovrummet. Man bokar alltså inte hela huset utan det ska vara öppet och tillgängligt, varför madrasserna finns till hands för spontanbesök och lite större sällskap. Under åren har antalet övernattningar legat runt ca 250 per säsong, med toppnotering under 2011 på ca 350 övernattningar. I vårt utredningsarbete har en representant för Strömstads Segelsällskap, Olle Jeber, formulerat delar av deras verksamhet och aktiviteter på följande sätt:

"Seglarläger: Beroende på ungdomsaktiviteten har lägerverksamheten varierat. Som regel har

det varit läger direkt efter skolavslut under 4-5 dagar och emellanåt även strax innan skolstart. Antalet ungdomar har varierat, men legat kring 10-15 ungdomar i olika åldrar. Ungdomar från andra segelsällskap längs kusten har också deltagit i lägren genom åren”.

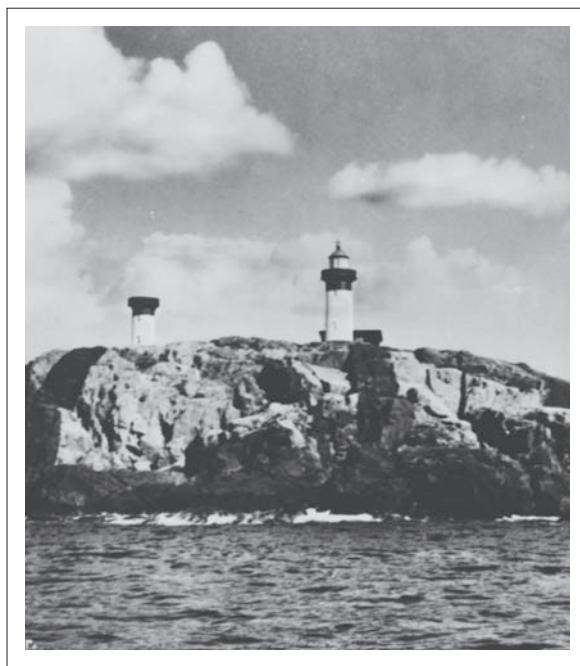
”Ursholmen har också använts som spektakulär målplats vid olika kappseglingar. Grund- och gymnasieskolan i Strömstad har under åren haft ett flertal läger för ungdomar som haft segling som tillval. Gymnasiet har också haft läger vid terminsstart för sjö-befälslever vid ett flertal tillfällen. Övriga aktiviteter sker genom framförallt medlemsinitiativ, som till exempel ”öppet hus för alla” med gratis taxibåt från Strömstad under våren med guidning, arbetsdagar mm. Ett uppmärksammat evenemang var firandet av SSS 20-års jubileum på Ursholmen. Målgång för ”Pingstseglatsen”, färska räkor och jazzband, besökare som kommit med egna båtar tillsammans med ett fullsatt Alaska (Västerskär) gjorde att ön kryllade av folk. Diverse högtidsdagar som bröllop, ålderskalas och liknande firas med jämna mellanrum därute. Olika arbetsgrupper inom Strömstads kommun har vid ett flertal tillfällen lånat huset för endagskonferenser, gruppmöten och dylikt.”

Privata hyresgäster

Två av de forna personalbostäderna, det östra och det västra, hyrs av två privatpersoner, ”Nordströms” och ”Hanssons”.

Fyrarna

Ursholmens dubbelfyrar byggdes 1890-91 och tändes första gången november 1891. De var de första svenska fyrar som byggdes i cement och var drygt 13 meter höga. I 75 år var fyrarna bemannade och därmed hölls en viss värme i tornen vilket var nödvändigt

för att förhindra fukten att tränga igenom cementmurarna. 1960 drogs ström från Sydkoster till Ursholmen men redan 5 år senare, 1965, avbemannades fyrplatsen. Några decennier senare drogs även elförsörjningen in och fyren fick klara sig med solenergi.

Efter avbemanningen har det uppstått kraftiga skador både på lanternin och cementfundamenten. 2007 föreslog Sjöfartsverket en rivning av fyrarna och att en enkel mast med ljuskaraktär skulle fungera som ersättning. Lyckligtvis skedde inte detta. I stället övertog Naturvårdsverket ägandet och en genomgripande renovering av båda fyrarna genomfördes våren 2009.

Fyrens karaktär LF(2) WRG 12S med 17 sjömilys lysvidd är i drift och ansvaret för den fortsatta driften har Kosterhavsförvaltningen.

I ansvaret för den nuvarande driften ingår säkerhetsbestämmelser vilket bland annat innebär att endast personer med behörighet har tillgång till fyren. De har också ansvaret för gästande besökare.

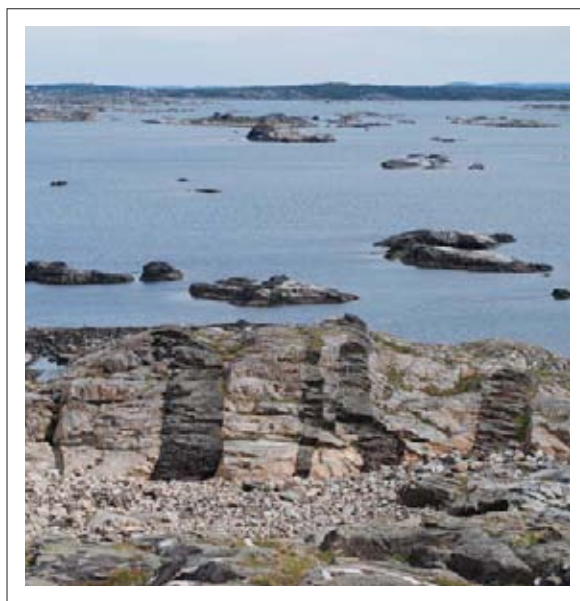
Ursholmen - en beskrivning och karaktärisering

Naturlandskapet

Kosterskärgården är en för förhållandena på västkusten, stor och sammanhållen arkipelag. Ett hundratal öar, holmar och skär bildar tillsammans en skärgårdsmiljö unik för svenska förhållanden. Den vresiga gnejsen genomborrad av svarta diabasgångar och med av havet urgröpta bergsformationer ger denna skärgård en helt egen karaktär. Utöver de tre huvudöarna Nord- och Sydkoster samt Ramsö är det bara Ursholmen som har en bebyggelse. Den kom dit i samband med att dubbelfyrarna, som tidigare stod på Nordkoster, flyttades dit ut, Sveriges yttersta utpost mot väster.

Själva Ursholmen är så gott som bara fast berg och s.k. stenmalar, vilka består av lösa stenar som inlandsisen lagt upp i sammanhängande fält. Den sydvästra delen av ön är högst. På den placerades fyrarna, väl synliga på stort avstånd. På den östra sidan av ön fanns ett område stort nog för att hysa fyrpersonalens bostäder och till dem hörande ekonomibyggnader som matförråd, vedbodnar, utedass, material och materiel för fyrarnas drift. Vid angoringsplatsen, idag en mindre pir delvis gjuten i betong, fanns sjöbodnar för båtutrustning och fiske. Ett mindre magasin i två våningar är rivet, två sjöbodnar står kvar.

Som ett stycke orörd natur fascinerar ön med sina svårframkomliga men utmanande och fascinerade bergsformer. Bebyggelsen och andra anläggningar förtar inte intrycket av öns karaktär av ursprunglig natur. Stora, svarta diabasgångar ligger som stelrande lavamassor i strängar över ön. Bäst syns de när man står vid norra fyren. I folkmun har de kallats "Hin Håles Harvedrag", som om man föreställde sig de svarta bergsträngarna

uppressade ur själva skärselden. För oss moderna människor ser vi öns alla rekreativa kvalitéer för bad och solbad på varma klippor. Ön erbjuder, särskilt vid stilla väder, ett stor utbud av badplatser där man försiktigt kliver i eller dyker från klipporna. Att klättra runt ön är en upplevelse men inte en verksamhet för alla. Saltvatten, tång, musselbankar, sandrevlar gör vattenmiljön till en storslagen upplevelse. Vattnen runt ön är eldorado för dykare.

Flora och fauna

Det tar, trots öns begränsade yta, lång tid att komma runt alla dess olika vikar, passager, skrevor och bergsformationer. Även om det är ett stenrike, närmast att likna vid en abstrakt skulptur, finns här märkligt nog också en rik flora. I tacksam kontrast till all sten spirar skörbjuggsört, trift, violer, slån, rosor, olika gräsarter, m.m. Konstigt nog blir upplevelsen av blommor i detta stenrike till de allra starkaste.

En speciell attraktion utgör fågellivet. Det häckande antalet arter är inte så stort. För-

vildad mink har skrämt de stora sjöfågla-
 från att häcka här. Den stora upplevelsen av
 fåglar är i stället dem man ser över havet.
 Särskilt på höstarna, när solen skiner och
 det är frisk vind från sydvästliga till nord-
 västliga vindar, uppträder olika arter. Från
 fyrplatån har man en storslagen utsikt över
 detta vilda hav över vilket atlantiska arter
 som stormfågel, havssula, alkekung, sillgriss-
 la, tordmule, stormsvala, med flera arter rör
 sig tillsammans med de mer lokala, ”fast-
 boende” arterna som ejder, olika mås- och
 trutar, labb, skrake. När vintermånaderna
 närmar sig kommer knipor i stora flockar.
 Vänder man blicken in mot öns inre är det
 istället de snabba vingslagen av olika piplär-
 kor, gärdsmyg, sädesärlor, svalor och torn-
 seglare som fångar blicken.

I själva begränsningen ligger en tjusning.
 Tjusningen ligger kanske i att kunna se och
 uppleva denna flora och fauna i det mycket
 nära perspektivet bland sten och i skrevor,
 samtidigt som man genom att lyfta blicken
 ser ut över ett till synes oändligt, ”befolkat”
 vattenlandskap. Det är sådan, sammansatt
 och motsättnings full upplevelse Ursholmen
 kan erbjuda den besökande.

Hamnbassängen

Kanske är det just vid själva ankomsten till
 Ursholmen platsens magi upplevs som star-

kast. Det är långt ifrån självklart när man ut-
 ifrån närmar sig ön, hur anlöpet till piren ska
 ske. Förhållandevis sent uppdragas det sund
 genom vilket man glider in i den bassäng,
 som både inramas och skyddas av Urshol-
 men och den öster om liggande Inre Urs-
 holmen. Den senare med sina spår av den
 diabasbrytning som försiggicks i början av
 seklet.

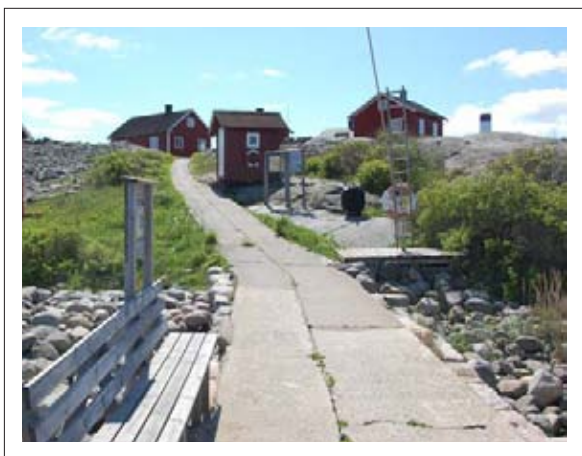
Magin att komma in i bassängen är själv-
 klart som störst om man anlöper ön i frisk
 vind. Det behövs inte mycket blåst från syd
 till nordväst innan själva anlöpet kan bli en
 ”våldsam” upplevelse. Inne i bassängen blir
 det sedan ”smult vann” dvs helt stilla och
 utan större åthävor kan man lägga till. Så var
 det inte förr när personalen i tjänstebåten
 eller i sina privata små båtar med segel och
 åror skulle ta sig in eller ut ur bassängen och
 under alla årstider. I Erik Nordströms min-
 nesbok över personer som levt på Urshol-
 men, berättas om när en ung pojke och son
 till någon av fyrfamiljerna, i permissionsklä-
 der från flottan kryssar sig ut i en liten eka
 på julaftonen.

Var man van gick det bra att komma syd-
 vägen in i bassängen. Men gick man den vä-
 gen gällde det att veta var alla grynnorna låg
 för att hitta rätt och inte sätta båten på ett
 av de många grunden. I dag används denna
 led ytterst lite. De förhållandevis stora fri-

tidsbåtar, som numera anlöper bassängen, är i allmänhet för stora och djupgående för att kunna flyta in längs den leden.

Hamnen och piren

Inne i hamnen är det omöjligt att inte uppleva att denna plats är något alldeles särskilt. Man är innesluten i en för sjö trygg hamnbassäng, även om hårda vindar, högt vattenstånd och våldsamt sjöhävning på "utsidan" ger dyning inne i bassängen och att vinden sliter i tappar och trossar. De omgivande, förhållandevis höga bergen sluter sig kring detta mycket speciella vattenrum. Bredvid piren ligger sjöbodarna. Lite längre upp i backen från piren räknat, anar man själva boplatsen och längst bort, på den högsta platån, de bägge fyrarna.

Utöver all denna synliga landskapsdynamik, dessa nivåskillnader i fast berg med mellanliggande stenmalar, ser besökaren den smala gångstig, som leder upp till husen. Den är belagd med sten och betong för att möjliggöra transporter av gods och varor med handdragna små vagnar och skottkärror. Det var de hjälpmedel för transporter till bostäderna och fyrarna, som stod den bofasta befolkningen till buds.

Alldeles söder om piren ligger fyrplatsens slip. Där kunde tjänstebåten tas upp för översyn och underhåll, i värsta fall för att

hindra skador, som kunde uppkomma om hon låg i vattnet vid extrema högvattenstillstånd som vid orkan eller storm. I anslutning till slipen ligger sjöbodarna, idag dock utan en direkt vattenkontakt. Den ena av dessa är byggd efter fyrplatsens avbemannning. Ett större magasin i två våningar låg tidigare i anslutning till piren.

På bergshällarna runt sjöbodarna ses fortfarande spår av den tjärbehandling, som användes för att skydda hummertena mot att ruttna. Spåren vittnar om att fiske bedrivits från fyrplatsen. I själva verket var fisket en av de förutsättningar som gjorde tjänstgöring på denna lilla plats attraktiv. Speciellt hummerfisket kunde ge stora inkomster och från Ursholmen hade man mycket nära till de bästa fiskevattnen för hummer. Uppe i det lilla fyrmuséet kan man se med vilken noggrannhet fyrpersonalen använt sin fritid för att loda djupen runt hummerfiskevattnen för att på detta sätt öka utbytet av fisket.

I närheten av piren och tilläggsplatsen, öns hjärtpunkt varifrån alla resor till och från ön slutade eller började, har legat en del mindre förrådsbyggnader, som idag är rivna. När man går upp till husen ligger den brunn varifrån fyrpersonalen fick en stor del av sitt färskvattenbehov tillgodosett. Att samla regnvatten var en kompletterande lösning som också tillämpades. Under senare

tid har här också tillkommit ett utedass, informationsanläggningar mm.

Fyrpersonalens bostäder

Den nuvarande bebyggelsen är den först kända bebyggelsen på ön. Norska lotsar lär ha använt hamnen i avvaktan på att kunna erbjuda ankommande fartyg lotsning, men av detta finns idag inga synliga spår.

Från piren går man på den lilla gångstigen upp till gårdsplatsen runt vilken bostadshusen ligger. Innan inträdet i detta karaktäristiskt formade uterum, passera man genom en liten öppning kantad av två stora byggnader, det östra huset och bagarstugan. Rakt fram ligger det västra huset, till höger och snett uppåt, det norra huset. Husen är placerade efter en geometrisk plan i något som närmast liknar en rektangel. En sådan ordning känner vi från en del andra fyrplatser som t.ex. Hällö. Den plats man valt har varit den lämpligaste för en sådan placering.

En stenrad lagd i cirkel understryker gårdsplatsens betydelse som symbol för husens samband. I mitten står en flaggstång. På den magra undergrunden har man kultiverat marken som underlag för växlighet. Idag kan hela platsen vara täckt med rosafärgad, doftande trift när den tiden kommer. I slutet av augusti och regnfattiga somrar är växtresterna torkade och gula.

Enligt Erik Nordström menar man att den runda platsen en gång hyst gravar och det var inte tillåtet att använda den hur som helst. Kanske var detta uttryck för en tro om tidigare användning eller bara uttryck för en önskan om att man inte skulle slita på denna enda gräsfläck ön kunde uppvisa.

Husen har en traditionell utformning och påminner om den typ av bostäder, som byggdes vid den här tiden i Bohuslän d v s 1 ½-planshus av liggtimmer klädda med locklistpanel. Alla husen är målade i röd slamfärg. På taken ligger papp, som var det material myndigheterna föredrog då det inte riskerade att blåsa av vid storm. Ser man på detaljer är det mycket som är kännetecknande för dessa statliga bostäder utöver att de i allmänhet var väl byggda och underhållna. Några av byggnaderna är flyttade från Nordkoster när fyrarna flyttades dit. Det östra huset, som tillkom relativt sent, är byggt som ett s.k. monteringsfärdigt typhus.

En iögonfallande iakttagelse är att husen saknar alla anordningar som plank, slutna innegårdar eller dylikt, som besökaren kan tyckas hade behövts för att minska vindutsattheten. Men de olika byggnader, som ligger samlade ger ändå bebyggelsen intryck av en bykänsla med den sten omgärdade mittplatsen som ett naturligt centrum. Bagarstugan var under vissa tider skola och en lärarinna bodde då på ön. Turerna till Koster eller Strömstad var kontakten med omvärlden. Under fisket kunde främmande söka hamnläge, på somrarna kom badgäster. Under en period bröts diabas på Inre Ursholmen, som kördes ner på räls till väntande fraktbåtar inne i bassängen.

I den öppna platsens södra del fanns ett odlingsland med öns bästa odlingsjord. Det ingick i fyrmästarens privilegier att få odla i detta stycke jord. De övriga familjerna kunde använda små kringbyggda odlingsgårdar

utanför själva gårdsplatsen, där man samlat och kultiverat sandjord. Där kunde vissa grödor trivas, speciellt om det kom regn. De små skördarna bidrog till att minska utgifter och mattransporter. Samtidigt fann nog många en glädje och lust i upplevelsen av att kunna få fram dessa grödor. På lite andra villkor men kanske med samma motiv hade många höns. Ko och får har också funnits på ön. När dessa inte kunde sättas ut på bete på närliggande holmar, fick allt foder köpas och fraktas ut.

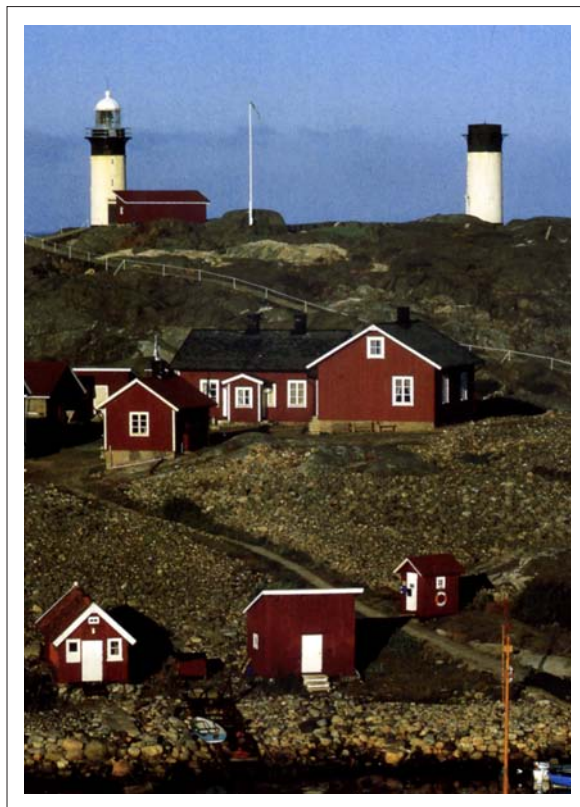
Spåren av det vardagsliv som levdes på Ursholmen finns delvis dokumenterat. Många som besökt eller periodvis bott eller arbetat på platsen har gripits av dess egenart och haft en stark önskan om att dokumentera allt de fick en insyn i. Erik Nordströms små skrifter är en källa till insikt och inlevelse om befolkningens liv. Andra uppgifter kan man finna på lokala hembygds museer eller regionala museer som i Uddevalla eller Göteborg. Med hjälp av dessa dokument kan man fortfarande gå runt och se det som är kvar, vad detta lilla kulturlandskap i miniatyr själv berättar.

I efterhand, under vår tid och när själva fyrverksamheten inte längre kräver bofast personal, har intresset för det liv som en gång fanns här ute väckt ett förnyat intresse. Mer information om byggnaderna, se Bilaga A.

Fyrarna

Från bostäderna leder en gångstig, försedd med en rustik handledare i tjock wire, upp till öns högsta punkt, där fyrarna ligger.

Här har många män segat sig upp i alla typer av väder och under alla årstider och tidpunkter på dygnet. Mekaniken skulle passas, bränsle fyllas på, fyrkaraktärerna justeras.

Själva fyrbyggnaderna har en egen historia. Som besökare ser man de gedigna lösningar som eftersträvats på dessa byggnader för att motstå saltvindar, horisontella slagregn och stark solbelysning. Det kanske mest förvånande för vår tids människor, är skönheten i utförandet av alla de lösningar som krävdes, från själva byggnaden med sina olika delar till fyrmekanismerna. Vi upplever att det funnits en stor och medveten finess i utförandet. Att komma in i dessa byggnader blir därför ingen besvikelse. Pregnans, gedigenhet och skönhet är utmärkande drag.

Idag är fyrarnas tidigare funktion, att vägleda sjöfarare, ersatta av GPS-system. Dessa

ger mer exakta positionsbestämningar än vad någon fyr tidigare kunde åstadkomma. Men all teknik kan fallera och fortfarande ser många navigationsansvariga på stora och små båtar med tacksamhet att dessa fyrar och deras ljussken lyser i mörkret.

Som historia vittnar fyrarna om den betydelse staten ägnade sjösäkerheten. Inte bara människoliv stod på spel när båtar skulle navigera in i trånga sund eller farliga vatten

för att anlöpa sina destinationer. Stora summor stod på spel. För vår tids människor utgör dessa byggnader med sina ljusmaskiner och det sociala liv som krävdes för att hålla dem vid kontinuerligt liv, ett begripligt stycke teknik och samtidshistoria. Trots att tiden för avbemanningen och verksamhetens minskade betydelse inte är så avlägsen i tid, har dessa platser inte slutat fascinera.

Historisk information om fyrarna, se Bilaga B.

Verksamheter på andra utposter

Vad kan vi lära från andra utposter?

Projektgruppen har under sensommaren och hösten 2011, intervjuat personer, som ansvarar för verksamheter på några intressanta utposter i Sverige. Några av de mest närliggande utposterna har vi också hunnit med att besöka.

De utposter vi valt ut för telefonintervju eller besök, har samtliga bedrivit sådan verksamhet som har intresse för en diskussion om hur en framtida verksamhet på Ursholmen kan utvecklas.

Vi har också valt utposter efter förutsättningar som delvis liknar de som finns på Ursholmen. Sådana är till exempel att man bara kan komma till platsen med båt, att ön ligger i närhet till en större sommarturiststad, öns storlek samt natur- och kulturmiljön. Ägande- och upplåtelseförhållanden har också haft betydelse vid urvalet av jämförelseobjekt.

Det visade sig att majoriteten av utposterna i Sverige har mycket varierande, specifika förutsättningar för att bedriva en publik verksamhet.

Gemensamt för de flesta av intervjuobjekten är det fascinerande, utsatta läget samt möjlighet att relativt enkelt kunna ta

sig dit genom att det finns ordnade båtförbindelser.

I projektet har vi besökt;

- Vendelsö [Hallandskusten]
- Väderöarna [Fjällbacka]
- Hållö Naturresevat [Kungshamn]
- Stora Karlsö [Visby]

Per telefon har vi kontaktat;

- Högbondens Fyr [Höga Kusten]
- Garpens Fyrplats [Kalmarsund]
- Huvudskär [Dalarö, Stockholms skärgård]
- Pater Noster [Marstrand]
- Söderarm [Stockholms skärgård]
- Utklippan [Karlskrona]
- Gotska Sandön [Fårösund och Nynäshamn]

Frågeställningar

Vid såväl de direkta besöken som vid telefonintervjuerna, har vi använt en gemensam intervju mall. Vid telefonintervjuerna skickades denna i förväg till den person, som skulle intervjuas. De som intervjuats är personer som är huvudansvariga för den verksamhet som bedrivs på respektive utpost.

En del frågor fick vi inte svar på, en del hade ingen relevans för den aktuella platsen. *Intervju mall, se Bilaga C.*

Intervjuvade utposter - Vendelsö

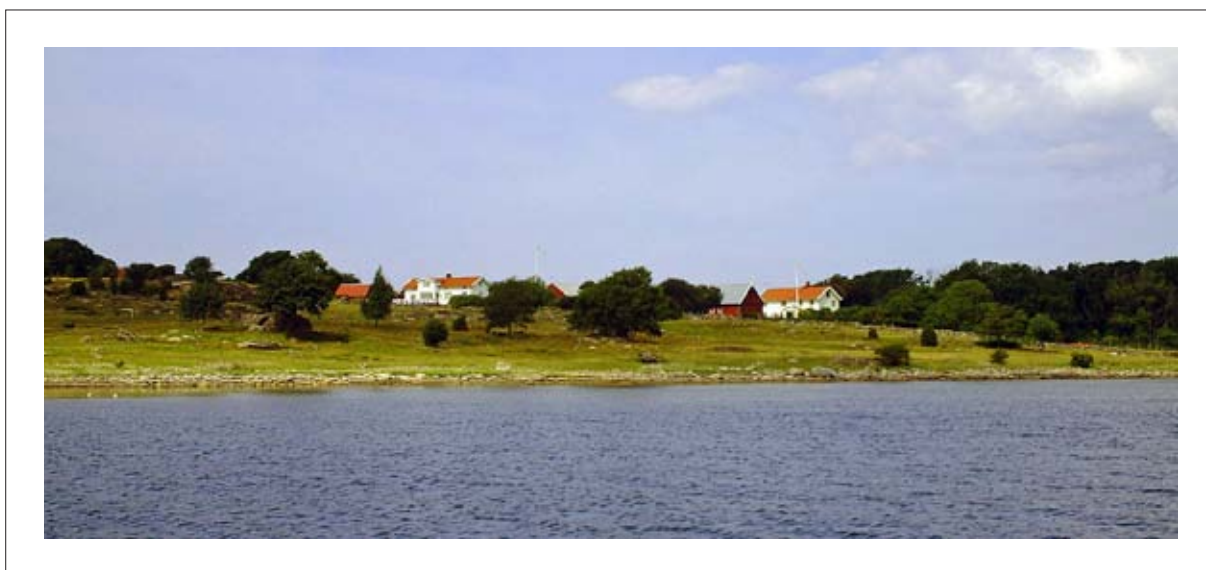

Foto: Vendelsö Vandrarhem

Namn: Vendelsö

Ägare: Naturvårdsverket

Förvaltare: Länsstyrelsen

Websida: www.vendelsovandrarhem.se

VENDELSÖ ÄR EN AV Hallands få öar med permanent bebyggelse och är också Hallands enda ö med åretruntboende. På ön finns tre gårdar och en väderkvarn som härstammar från 1870-talet och dessutom finns två fritidshus. På öns södra del finns ett klipplandskap med vittrande gnejs i trappstegsformationer ner mot havet. Nere vid stranden är klipporna raukliknande och en strandgrotta har mejslats ut av havet.

Den dominerade vegetationen på öns öppna marker är ljungheder med enbuskar, vid de flackare stränderna finns partier med havsstrandsängar där kor går och betar.

Verksamhet

Verksamheten på Vendelsö är i huvudsak vandrarhemmet. Vandrarhemmet ligger vackert beläget på Vendelsö där norra delen och kringliggande småöar utgör ett naturre-

servat. Vandrarhemmet drivs i en av gårdarna och övriga gårdar är sommarbostad.

Vandrarhemmet drivs av ett par som är åretruntboende på Vendelsö. Vandrarhemmet är öppet från 1 april–31 oktober. Under sommarmånaderna har de en deltidsanställd.

Transport

Det går inga fasta turer mellan fastlandet och Vendelsö. De ca 1,1 sjömilerna mellan Skavder och Vendelsö åker man med vandrarhemmets båt för 100 kronor tur och retur, 50 kronor för barn. Hamnen är lätt att angöra och erbjuder plats för dagsgäster med egna båtar. Hamnen är en samfällighet med de sommarboende. Ingen hamnavgift tas ut för gästerna i hamnen.

Ekonomi

Verksamheten omsätter ca 500 000 kronor

per år. Omsättningen har ökat de senaste fem åren från 400 000 kronor till dagens omsättning.

Hyran för vandrarhemmet och boningshuset för entreprenörerna är 66 000 kronor per år. Tillkommer gör kostnader på ca 70 000 kronor per år. Tillkommande kostnader är elkostnader (50 000 kronor), slamsugningsavgifter (10 000 kronor) samt diverse myndighetskostnader såsom för Räddningstjänsten och granskningsavgift från kommunen (Miljö & Hälsa).

Entreprenören erhåller en schablonintäkt, motsvarande 20 timmar, för att hantera gästtoaletter.

Löpande småunderhåll ansvarar hyresgästen för. Mer omfattande underhåll ansvarar Naturvårdsverket för. Takbyte, fönsterbyte, underhåll av pump/brunn etc.

Varken statliga-, EU-, privata-, regionala- eller kommunala bidrag erhålls.

Verksamheten på Vendelsö uppnår ej en lönsamhet så att entreprenörerna kan livnära sig enbart på detta. Båda entreprenörerna har sidointäkter från annan verksamhet och/eller pension.

Marknad

Vandrarhemmet har 1000-1200 gästnätter per år. De flesta gästerna övernattar en natt, 10-12 sällskap övernattar två nätter samt några få kursgäster övernattar tre nätter. Under sommarperioden är besökarna till största del barnfamiljer men också en handfull större grupper såsom bröllop, släktträffar samt konstkurser. Före och efter sommarsäsongen har de också ett 10-tal konferensgrupper.

Förutom vandrarhem med självhushåll kan man hyra badtunna, låna kajak, vandra på ön, bada mm. Inget museum eller guide turer.

Totalt ca 20 bäddar, fördelat på tre lägen-

heter (6+4+2), ett mindre loft samt i brygg- huset. Konferensrum är inrymd i en av ladorna.

Ingen direkt marknadsföring, förutom egen webbsida samt länk till turistbyråns webbsida.

Huvuddelen av besökarna är under sommarmånaderna. Svårt att öka antalet gästnätter under sommarmånaderna på grund av lägenhetsindelningen. 60-70 procent av bäddarna är redan inbokade för sommaren 2012.

Målsättningen för entreprenörerna är att öka antalet gästnätter utanför högsäsong.

Service

Ström finns på ön. Egen brunn med tjänligt vatten. Ett bra upplagt system för sopsortering. Komposterar på ön. Övrigt avfall bränns samt sorteras upp för vidare transport till sopstation på fastlandet. Tidskrävande hantering, kräver stort utrymme och utförs samt bekostas av entreprenörerna.

Närmaste affär är på fastlandet, ca 8-9 km från hamnen på fastlandet.

Samverkan och nätverk

Samverkar med Turistbyrån i Varberg samt med fastlänning som bistår med båt för transport av större grupp av besökare.

Övrigt

Ön har en spännande historia och fin naturmiljö. Länsstyrelsen ombesörjer röjningar och underhåll av betesmarker och inhägnader. Inget engagemang eller intresse från till exempel riksantikvarieämbetet avseende bevarandaspekter etc.

Utmaningar

De största utmaningarna som entreprenörerna ser är behovet av en större beläggning utanför högsäsong, transportfrågan samt

saknaden av arbetskamrater och socialt liv.

Framtiden

Entreprenörerna saknar tydligt mål med vad Länsstyrelsen vill långsiktigt med Vendelsö och dess verksamheter. I det nyskrivna kontraktet finns endast ett kapitel som berör

krav på entreprenören att kunna tillgodose minst 600 gästnätter under perioden 1 april till 30 september.

Entreprenörerna har för avsikt att driva verksamheten vidare några år. Man har också frågat om möjlighet att köpa gården av Naturvårdsverket, vilket har nekats.

Intervjuvade utposter - Väderöarna

Foto: Väderöarna

Namn: Väderöarna

Ägare: Mikael Hansson/Väderöarnas Vårdshus

Förvaltare: Mikael Hansson/Väderöarnas Vårdshus

Websida: www.vaderoarna.com

VÄDERÖARNAS VÄRDHUS ÄR EN verksamhet som helt skapats av två duktiga entreprenörer, den förste ägaren och initiativtagaren Anders Schönbeck, och den nuvarande Mikael Hansson. Schönbeck genomförde en omvandling av ett befintligt hus som tillhörde Hemvärnet, till det grundkoncept Mikael Hansson arbetat vidare på och utvecklat.

Väderöarna är ett samlingsnamn på en stor grupp av öar, som ligger utanför Fjällbacka. Till Storön, där vårdshuset ligger är det ca 10 sjömil, varav största delen är över öppet, oskyddat vatten. Hamnen på Storöns östsida är emellertid god liksom inseglingsmöjligheterna. Utöver den hamn vårdshuset byggt och disponerar finns en gästhamn i direkt anslutning till vårdshuset och övrig bebyggelse, en liten fiskehamn, "Rockan", samt en lång brygga med goda angoringsmöjligheter på västsidan. Detta innebär att

det under sommartiden, utöver gästerna på vårdshuset, finns relativt mycket folk på ön, som använder sig av vårdshusets serveringsmöjligheter.

Utöver Storön, som tidigare, fram till 1965 var en bebodd lotsstation, har Väderöarna haft en fast befolkning i form av anställda till fyren. På Hamneskär finns en liten jaktstuga, idag öppen för båtturister. I övrigt är de små holmarna och skären runt huvudöarna utan bebyggelse. På grund av sitt rika djurliv, främst fågel och säl, samt den rika flora och faunan i havet, har hela Väderöar-kipelagen status som naturreservat.

Verksamhet

Vårdshusets nuvarande verksamhet har utvecklats ur ett koncept, som togs fram av Anders Schönbeck i ett Leader II-projekt under senare delen av 1990-talet. Mikael

Hansson har i stort sett fått göra om hela anläggningen. Husen har byggts om för att få fler mindre sovrum, hela köket har bytts ut, lokaler för personalen har utökats, det har tillkommit en utomhusanläggning för bastu och badtunna, nya bryggor, etc.

Schönbecks koncept var ett helårsöppet skärgårdsvandrarhem men med restaurang och bastu. Utöver privatpersoner utgjordes gästerna mer och mer av företag och institutioner. Mikael Hansson har sedan 2006-2007 mer riktat verksamheten på just konferenser under höst, vinter och vår medan sommarens verksamhet utnyttjar öarnas attraktivitet för båtutturen, genom att ha en utomhusbarsservering i kontinental stil med enklare mat, kaffe, vin, öl, etc. Denna servering ligger på kajen bredvid värdshuset. I köket användes mest mat byggd på närproducerade råvaror.

Motivet för den inriktning verksamheten har idag, bygger på att man kan erbjuda trygga transporter året om och i alla väder, hotellstandard, förstklassig restaurang. Idag finns det ca 30 bäddplatser. Det är ett slags "nyckeltal" om man skall kunna ta emot mindre företag eller ledningsgrupper från större företag. Målsättningen är 15 dubbelrum.

Förra året besöktes värdshuset av cirka 5 500 gäster. 90 procent av alla gästerna stannar en natt. Två team om fem-sex personer arbetar dygnet om med att ge gästerna service. Dessa är heltidsanställda, vilket är grundläggande för att det skall fungera och att man kan delegera arbetsuppgifter med ansvar. Bra personal är helt grundläggande för att verksamheten skall fungera som idag.

Utöver dessa anställda sköter ett par personer transporterna till och från ön, men detta sker i ett särskilt bolag. Under sommarens två mest intensiva veckor, då det kan ligga upp till 300 båtar på Storön, utökas

den fasta personalen till cirka 35 personer. Det är hektisk tid men ger bra inkomster till företaget.

Det finns en särskild ledningsgrupp bestående av ansvariga för bokning, kök, båtar samt Mikael. Utöver verksamheten på Väderöarna arbetar Mikael Hansson som brandförman i Göteborg.

Transporter

Tillgängligheten är helt grundläggande för verksamheten. Alla gäster, året om och under alla väderleksförhållanden måste veta att de tryggt kan komma till och från Väderöarna. Det betyder att transporterna sköts av ett särskilt bolag, som Mikael Hansson äger. Bolaget har två båtar som klarar alla väder och är utrustade med dubbla motorer. Bolaget har också en katamaran, 12x5 meter med kran, avsedd för såväl person- som godstransport.

Transporter skall inte ta mer än ca 30 minuter och ske på sätt som innebär att ingen behöver bli sjösjuk eller vara orolig för att något oberäknat skall inträffa. På sommaren har man en fast tidtabell vilket innebär att personer, som bara vill komma ut till Väderöarna, kan göra detta utan att behöva använda värdshusets service. Genom att värdshuset finns är turtätheten relativt stor.

Om hög och säker tillgänglighet är ett mål, är strategin att arbeta med logistik. "Det vi sysslar mest med är logistik", säger Mikael Hansson. En grundläggande del i denna är landorganisationen. Företaget har magasin i Fjällbaka. Här finns också bokningscentralen. Man har ett önskemål om en särskild "entrébyggnad" i hamnen, men kommunen har ännu inte givit sin tillåtelse till detta. Båtbolaget har dock en mindre byggnad för biljettköp, bokningar, etc. vid sidan av den pir varifrån Väderöbåtarna utgår i från.

Ekonomi

Bolaget har till dags dato investerat ca 3 miljoner kronor i om- och tillbyggnader av det man köpte från Anders Schönbeck. Utöver detta har man investerat ca 10 miljoner kronor i båtar, i huvudsak i dem som går mellan Fjällbacka och Storön, men också i några mindre med vilka man komma runt i arkipelagen och t.ex. köra ut personer till Väderöbod.

Till båtarna har företaget fått ett visst landsbygdsutvecklingsbidrag, som man sökt på temat "Turism". Den första båten fick 500 000 kronor och den andra 900 000 kronor. En svävare köptes också in i februari 2011.

Omsättningen för företaget var 2010 ca 10 miljoner kronor varav 1 miljon kronor i vinst. I år kommer vinsten halveras på grund av investeringar. Båtarna omsätter också "några miljoner". På vår fråga om betydelsen av badtunnan och bastun svarar Mikael "att de drar in halv miljon".

Service och infrastruktur

Innan Mikael Hansson övertog verksamheten hade Anders Schönbeck lyckats med konststycket att få kommunen att investera i en ny elkabel ut till ön. Utan den hade verksamheten, som den ser ut idag, inte kunnat existera.

Vattenfrågan har man löst genom att investera i två mindre avsaltningssystem, eftersom man vill ha en hög säkerhet om ett av avsaltningssystemen skulle sluta att fungera. Reining av allt avloppsvatten sker i ett särskilt reningssystem, BIOVAC. Det bygger på att man i slutänden torkar allt fast material till en torr kompost. För detta fick man inget ekonomisktstöd.

Företaget sköter sophantering för hela området. Soporna körs intill Fjällbacka. Det har i förlängningen inneburit att Mikael ser en fördel med att kunna arrendera hela hamnen och ha en överblick och totalansvar för verksamheten. Fastighetsverket som äger hamnen, har sett positivt på detta, men ännu inte givit något besked.

Utmaningar

Positiva utmaningar finns det många. Ett är att bygga ett litet brännvinsbränneri, som skulle möjliggöra att det serveras lokalt framställd snaps. En annan utmaning kommer från Fastighetsverket. Där vill man att företaget tar hand om Väderöbod, det vill säga stå för upprustning, transporter och uthyrning av de befintliga bostäderna. Detta önskemål kommer också från den förening, som sedan rätt lång tid tillbaka arbetar med att underhålla och hyra ut de före detta fyrapersonalbostäderna.

Intervjuvade utposter - Hållö Naturreservat

Foto: Hållö Naturreservat

Namn: Hållö Naturreservat

Markägare: Sotenäs kommun

Förvaltare av reservatet: Västkuststiftelsen

Verksamheter på Hållö: Utpost Hållö, Föreningen Hållö Fyr, Sjöfartsverket, Hållö Kapellförening och Hållö Vänner

Websida: www.utpost-hallo.nu, www.hallofyr.se, www.hallokapell.com

HÅLLÖ FYR SOM LIGGER 1,5 sjömil sydväst om Kungshamn är en av Sveriges första fyror och byggdes 1842. Då fanns i Bohuslän bara Marstrand som hade fyr. Bygandet av Hållö var mycket viktigt för sjöfarten som hade stora problem med en osäker passage i den haveridrabbade farleden förbi den fruktade Soten, kustavsnittet som sträcker sig från Hållö till Väderöarna.

Fyrtornet har under senaste åren totalreoverats till en kostnad av drygt 7 miljoner och är nu i ett ypperligt skick. Den under 1922 uppförda radio/pejlingsstationen förföll efter kriget varefter Sotenäs kommun och föreningen Utpost Hållö köpte fastigheten av staten. Genomgripande restaureringar och tillbyggnader har resulterat i att det nu finns ett vandrarhem med 38 sängplatser och med full köksstandard.

Sjöfartsverkets fyra fyrpersonalsfastigheter är i gott skick och hyrs ut till i första hand Fyrsällskapets medlemmar. Det gamla fyrmaskinhuset har byggts om till ett mycket vackert kapell.

Verksamhet

Vandrarhemmet är öppet i åtta månader 1 april till 30 november. Vandrarhemmet drivs av föreningen Utpost Hållös anställda. Caféverksamheten under sommartid bedrivs ideellt av medlemmarna, de har då även möjlighet att sova över i anläggningen. Man använder också arbetsstödsresurser i sin verksamhet.

Vad gäller matservering finns förutom caféets utbud även möjlighet att få någon kall fiskrätt eller liknande. Vandrarhemmets kök ansvarar då för till exempel kokt potatis.

Hållö har i sin helhet ett optimalt utbud av allt. Närhet till mellanstor stad med västkustrenommé. Kort och i stort sett skyddad båtresa. Särskilt vackert havshällslandskap. Relativt goda tilläggningsmöjligheter för fritidsbåtar. Välbevarade fyrpersonalsbostäder. Nyrenoverad fyr med lång och spännande historia. Vackert kapell för meditativ verksamhet. Många ideella krafter som vill bevara och varligt återskapa Hållömiljön.

Transport

Det går en turboat från Kungshamn varje halvtimme förutom taxibåtar från Smögen och Kungshamn. Hållö är förutom en besöksplats även en frekventerad badö för ett stort antal sommargäster.

Ekonomi

Intäkterna för 2011 uppskattas till ca 3000 sängnätter á 300 kronor, konferensintäkter under lågsäsong är ca 550 000 kronor samt kioskintäkter på ca 330 000 kronor. Vinsten som för 2011 beräknas bli 800 000 kronor, används till investeringar i verksamheten. Utan arbetsstöd skulle vinsten bara bli ca 400 000 kr.

De som guidar i fyren tar ut en avgift av de som guidas men guiden får årligen betala 34 000 kronor till Sjöfartsverket för rätten att guida.

Marknad

Utpost Hållö anser att trycket på ön inte

bör öka. Man är nöjd med mängden dagsturer och övernattande på vandrarhemmet och ämnar inte öka ut antalet bäddar. Med förvåning upptäckte föreningen att intäkterna från konferenser på lågsäsong nästan nådde upp till hela högsäsongens intäkter. Möjligtvis skulle denna sida av verksamheten utvecklas.

Service

Sötvattensledning och ström är utdragen till Hållö. Vad som har blivit ett stort problem är avloppshanteringen. Diverse toalösningar finns på ön men ingen fungerar till belåtenhet. Samtliga inblandade har nu begärt av kommunen att avloppsfrågan löses för alla verksamheter på ön genom att en ledning dras in till Omholmen på Smögen.

Samverkan och nätverk

Samverkan mellan föreningarna på Hållö har nu funnit ett bra sätt för samarbete.

Utmaningar

Den största utmaningen för Hållö Naturreservat är nog att verksamheten till stor del är baserad på ideella insatser tillsammans med anställda.

Framtiden

De flesta verkar, med all rätt, vara nöjda med dagens verksamhet och enbart små justeringar är planerade att genomföras i framtiden.

Intervjuvade utposter - Stora Karlsö

Foto: Magnus Melin

Namn: Stora Karlsö

Ägare: Karlsö Jakt- och Djurskyddsförening

Förvaltare: Karlsö Jakt- och Djurskyddsförening

Websida: www.storakarlsö.se

STORA KARLSÖ UTANFÖR GOTLANDS västkust, stor som Nordkoster, är präglad av sin mycket speciella natur där arkadiska, ljuvliga och blomsterrika ängar, vindutsatta betesheder omges av klippiga och bitvis lodrätta berg där, som den enda platsen i Sverige, alkor och grisslor häckar. Hela ön är naturreservat och klassad som Natura 2000-område. Fyren på den idag avbemannade fyrplatser är byggnadsminnesmärke.

Hela ön ägs sedan början på 1900-talet av Karlsö Jakt- och Djurskyddsförening. Sjöfartsverket äger dock fyren. Naturvårdsverket äger övriga byggnader i fyrbyn, men dessa förvaltas av Länsstyrelsen, som i sin tur hyr ut dem till föreningen, som också underhåller dem. Utöver dessa byggnader finns ett par andra hus som används för uthyrning med inriktning på vandrarhemsstatus samt en restaurang med affär, kiosk

och utställningsverksamhet. Den sistnämnda byggnaden arrenderas ut. Utöver detta finns en rad med byggnader för underhållet av öns marker, transportfordon, etc.

Upplevelsen av Stora Karlsö är att denna plats är mycket speciell för svenska förhållanden. Den liknar ingen annan plats i Sverige. Den mycket särpräglade naturen, det välsköta kulturlandskapet och frånvaron av allmän trafik och annan bebyggelse, gör upplevelsen unik.

Verksamhet

All verksamhet administreras av Karlsö Jakt- och Djurskyddsförening AB. Dess styrelse arbetar helt ideellt. Styrelsen är sammansatt av personer med olika kompetenser som rör ekonomi, administration, naturskydd, byggnadsvård, etc. Via sitt aktiebolag bedriver man vandrarhemsverk samt hyr ut

fyrbostäderna inklusive fyren. Restaurangen arrenderas ut. Föreningen vill sammanfatta sin verksamhet under mottot. ”Vårda, värna, visa”.

Omkring 10 000 personer besöker varje år ön, i huvudsak under maj – augusti. De flesta är dagbesökare med ca 2 500 personer övernattar sammantaget ca 3 500 gästnätter. Ett litet antal personer hyr, företrädesvis veckovis, under övrig säsong. De kallas för ”vintergäster”.

Under tiden april september finns en tillsynsman anställd, som bor på ön. Under högsäsongen bor ytterligare två värdar och tre-fem guider ute på Stora Karlsö.

Transporter

Föreningen äger ett fartyg som trafikerar ön från Klintehamn med två turer per dag under perioden maj-augusti. Båten kan ta ett hundratal passagerare. Angöringen på Stora Karlsö sker längs en betongpir som är placerad inne i en bukt. Piren är öppen mot norr och nordliga vindar, som kan ställa till besvär och undantagsvis hindra tilläggning. Vid de besöktillfällen, som sker utanför säsongen maj-augusti, då passagerarbåten står på land, får man hjälp av sjöräddningen i Visby.

Ekonomi

Omsättningen är totalt ca tre miljoner kronor per år inklusive de intäkter båttrafiken ger. Man får bidrag från länsstyrelsen när det gäller guideverksamheten .

Marknad

Ön attraherar mest en publik med starkt naturintresse. Under veckorna runt midsommar är alla sängplatser reserverade och båtbiljetterna sålda till besökare, som skall se när sillgrissleungarna hoppar från klipphyllorna rätt ned i havet. På färjorna liksom via föreningens hemsida, Youtube, Facebook,

m.m. lockar man nya besökare. Man har också ett samarbete Tillväxt Gotland, som arbetar för att sprida information om Gotlandsmöjligheter.

Även om ön inte har status av att man kan bada, erbjuder den kristallklart vatten, enstaka bryggor och stränder med småsten lämpliga för bad. Att bada på Stora Karlsö ger en speciell upplevelse av att var i ett nästan orört ”paradis”.

Service

Vid Klintehamn finns en speciell terminal för trafiken till Stora Karlsö. Där ges också viss information om ön . När man sedan anländer samlar öns värdar alla besökare vid ankomsten, hälsar dem välkomna och berättar om de möjligheter som finns, som till exempel guidade turer, men också vad man inte får göra och varför det finns restriktioner och förbud.

I närheten av hamnen ligger restaurangen, museet och informationshuset. I det förstnämnda kan man utöver att få serverad mat, vin, etc. också köpa böcker, se mindre utställningar. I museet och informationshuset får man inte bara information om naturen utan också om öarnas långa historia.

Det är ont om sötvatten, varför restaurangen måste hämta detta från land. Övrig verksamhet klarar sig med det vatten som finns på ön, men i toaletterna använder man saltvatten. Soporna sorteras och körs i land. Ingenting får, på grund av naturskyddet, komposteras på ön. Elkabel finns ut till ön, men det är högst osannolikt att staten fortsätter ansvara för elsäkerheten när fyrverksamheten lagts ned. Mobiltäckningen är ibland dålig och under långa perioder, vilket vållar problem.

För att få alla transporter att fungera och leverera varor i tid, sopor i land etc krävs en viss logistik.

Samverkan och nätverk

Utöver ovan nämnda kontakter samarbetar föreningen med Svenska Turistföreningen när det gäller vandrarhemsverksamheten. Det innebär att verksamheten beskrivs och finns som en del av STF:s information, men att föreningen själva hyr och driver verksamheten efter egna villkor och förutsättningar.

Utmaningar

Föreningen är orolig för den framtida elförsörjningen. Den funderar också på hur nästa generations passagerarbåt skall se ut och

fungera. Det finns gott om utmaningar både när det gäller vården av kulturlandskapet, naturen som alla byggnader. Det diskuteras att höja standarden på vissa av uthyrningshusen i syfte att öka besökantalet och därmed också intäkterna för att underhålla ön.

Handikappanpassning är också en stor utmaning. Under 2011 har betonggångar gjuts i hamnområdet för att underlätta för rörelsehindrade. Det gäller tillgängligheten till vissa byggnader men också hur handikappade personer skall kunna komma till vissa platser.

Intervjuvade utposter - Högbondens Fyr

Foto: Högbondens Fyr

Namn: Högbondens Fyr
Ägare: Naturvårdsverket
Förvaltar byggnader: Länsstyrelsen
Websida: www.hogbonden.se

HÖGBONDENS FYR LIGGER I Ångermanland, mitt emellan Härnösand och Örnsköldsvik. Hela ön är naturreservat under Naturvårdsverket och där skötsel och förvaltning av området ligger på Länsstyrelsen. Fyren är fortfarande i drift och sköts på distans av Sjöfartsverket. Högbonden är sedan 1987 en del av Naturreservatet Högbonden. Ön har utnämnts till Natura 2000-område samt en av Världarvet Höga Kustens tolv särskilt utpekade besökspunkter.

Den 100 år gamla byggnaden upprustades i nära samarbete med Läns museet för att färger och material skulle leva kvar. Resultatet är en unik byggnad med ljusa, luftiga rum som inbjuder till enkelt boende i trivsamt lugn atmosfär. Husets långsida vetter mot Bottenviken och ger milsvid utsikt högt ovanför de brusande vågorna.

Vandrarhemsverksamhet har bedrivits på

ön sedan 1987. Förmodligen är Högbondens Fyr den första fyren i Sverige med vandrarhem.

Verksamhet

Vandrarhemmet och caféet är ett privat företag som arrenderar alla öns byggnader och marken för att driva verksamhet. För att kunna ta hand om byggnaderna, företaget och alla besökare har arrendatorerna valt att vara fast boende på ön under det halvår som är öppet.

Nuvarande entreprenörer driver verksamheterna sedan åtta år tillbaka. Vandrarhemmet är öppet från maj till oktober. Förutom entreprenörsparet, Kajsa och Owe, har man under sommaren 3-4 personer som går i skift under högsäsong.

Transport

Det är ett privatägt företag (Höga Kusten-

båtarna) som sköter transporter, som tar ca 15 minuter ut till Högbonden. En fast turlista under sommaren med 4 dagliga turer. Utanför sommarsäsongen förbokar besökarna själva transporter. En bra båt för att angöra i svårare väder. 150 kronor t/r för vuxna och 50 kronor t/r för barn.

Hamnen är relativt svår att angöra. Inga skyddande vikar och ligger utsatt för sydlig vind. Ingen plats för gästhamn.

Ekonomi

Länsstyrelsen är förvaltare och har samtidigt underhållsansvaret. Mindre underhåll ansvarar entreprenörerna för.

Verksamheten drivs helt och hållet i privat regi. Inga ideella resurser eller bidrag för att driva verksamheterna. Dock har entreprenörerna fått ett mindre bidrag från Riksantikvarieämbetet för att sammanställa mindre information om historien kring fyrplatsen. Ett underlag för ett kommande museum, modell mindre.

Högbonden har mellan 4 000-6 000 besökare per år. Varierar stort beroende på väder. Ca hälften av besökarna är övernattande gäster. Boendet är i stort sett alltid fullbokat och kan ej utvecklas så mycket mer under nuvarande öppettider. Verksamheten i sig är lönsam, men som entreprenörerna uttryckte det; ”driva vandrarhem gör man inte för att tjäna pengar, det är en livsstil”.

Entreprenörerna har anpassat rörelsen till anläggningen. De upplever att man nått ett maximum av besökare under högsäsong. Rekordet är 230 dagsgäster. Svårt att hantera så många gäster på grund av väderberoendet, avsaknad av restaurangkök etc.

Totalt fem 4-bäddsrum, fyra 2-bäddsrum. Totalt 28 bäddar. Konferenslokal på vinden. Boendet är enkelt att hantera, det svåra är säker livsmedelshantering. Efterfrågan finns för att öppna även för

vinterhalvåret. Dock ställer det högre krav på såväl säkra transporter (is) samt livsmedelshantering mm.

Marknad

Entreprenörerna vänder sig inte till någon speciell målgrupp. Högbonden har under senare tid fått mycket medial uppmärksamhet, genom lokal-, riks- samt internationell media. Minimal marknadsföring behövs. Däremot poängterar entreprenörerna vikten av att kunna bistå och presentera Högbonden med bra bilder.

Besökarna har under tidigare år varit i huvudsak barnfamiljer, men under senare år svängt om till att mer och mer var ”mogna par” som söker lugn och avstressande miljö med naturupplevelser.

Entreprenörerna har valt att all bokning sker via ett personligt samtal och inte via nätbokningar. Avsikten med det är för att ge besökarna en bra bild av vad som erbjuds samt att redan i bokningsfasen visa ett gott värdskap. Entreprenörerna värnar om ett bra värdskap. En viktig del i upplevelsen.

Det erbjuds inga guidningar på ön. Entreprenörerna betonar vikten av att allt ej ska vara så tillrättalagt för besökarna. Den egna upptäckten tillsammans med ett gott värdskap på ön, med bra information – ger upplevelsen för besökaren!

Service

Ström och färskvatten från djupborrad brunn finns på ön. Bra vatten som kontrolleras varje år. Utedass är ett mulltoasystem med kompostering. Investerats av Länsstyrelsen och Naturvårdsverket, sköts av entreprenören. Tömning och hämtning av sopor, som inte krävs så ofta, ansvarar Länsstyrelsen för.

Ovanstående hantering fungerar bra. Besökarna blir väl informerade om sortering etc.

Samverkan och nätverk

Entreprenörerna har en mycket bra relation med Länsstyrelsen. Vitalt för att verksamheten skall fungera.

Övrig samverkan på fastlandet är med Båtblaget samt företag som erbjuder boende, caféer med flera. Man hjälper varandra – konkurrerar inte. Fler besökare, gynnar alla! Samverkar även med Riksantikvarieämbetet gällande kommande fyrmuseum, medlem-

skap i Internationella Fyrsällskapet samt kontakter med Sjöfartsverket.

Utmaningar

”De största tjurarna har man redan tagit”.

Framtiden

Vore intressant att börja samarbeta med andra fyrplatser som bedriver verksamheter på liknande sätt.

Intervjuvade utposter - Garpens Fyrplats

Foto: Garpens Fyrplats

Namn: Garpens Fyrplats

Ägare: Föreningen Garpens Vänner

Förvaltare: Föreningen Garpens Vänner

Websida: www.garpen.se

GARPEN ÄR EN Ö I Kalmarsund som ligger cirka två kilometer ut från Bergkvara. Eftersom öns högsta punkt inte når högre än två meter över havet, kan Garpen vid högvattenstånd förlora ca 30 procent av sin yta. Längden minskar från 300 m till 200 m, och bredden från 75 m till 60 m. Villkoren bestäms helt av väder och vind och vissa få dagar är det helt omöjligt att angöra den oskyddade hamnen.

Fyren var fram till elektrifieringen fotogendriven. I gamla fyrtornet var fyrlampan en trevektig fotogenlampa. Ljuset förstärktes av en roterande lins som även åstadkom karaktären, en blixtrast var 5:e sekund. I nya fyrtornet ersattes fotogenlampan av fotogenglödljus. Vid elektrifieringen fick fyren en fast trumlins och karaktären ändrades. Nu är den Oc (Occulting = förmörkande) 8 sek, det vill säga 6 sek ljus och 2 sek mörk.

I slutet av 80-talet ansåg Sjöfartsverket att fyren inte behövdes längre och tänkte släcka den. 1997 köpte Torsås kommun fyrplatsen Garpen, med tanke att Garpens Vänner sedan skulle överta ön. Året därpå (1998) köpte Garpens Vänner ön av kommunen. I avtalet med kommunen åläggs föreningen att tillse att miljön bevaras och allmänheten har tillgång till ön.

Föreningen Garpens Vännerns mål är att se till att miljön bevaras och att allmänheten har tillgång till ön!

Verksamhet

Föreningen Garpens Vänner är ensam entreprenör på ön och verksamheten drivs av ett värdpar (anställda) samt 2011 också av en marknadsansvarig. Verksamheten är också beroende av ideella krafter. Öppettider är från mitten av maj till mitten av september.

Man erbjuder dagsturer, B&B, konferenser med eller utan övernattnig, privata tillställningar så som fester, bröllop mm. Det är också möjligt att hyra hela ön. Man erbjuder också aktiviteter såsom båtutflykter såsom sälsafari och kvällskryssningar till Kristianopel, barnaktiviteter så som på "piratkul" på Garpen, pannkakstårta mm. På ön finns också Café Garpen.

B&B är begränsat till 20 bäddar. Konferenslokalen tar 30 personer. Båten Kronan kan ta upp till 12 personer.

Värdepåret är bofasta under säsongen och driver hela verksamheten, caféet, B&B och konferenser. I år har värdepåret haft hjälp av marknadsföraren och feriearbetande ungdomar som varit avlönade av kommunen. Föreningens medlemmar ställer också upp ideellt vid behov.

Värdepåret serverar frukosten till övernattande och enklare matlagning, såsom uppvärmd färdiglagad mat. Köket har inte den utrustning som krävs av hälsovårdsmyndigheterna för tillagning av mat. Därför anlitar Garpens Fyrplats Sjökrogen vid konferenser eller andra festligare tillfällen.

Transporter

Det tar ca 15 minuter med båt att komma ut till Garpens Fyrplats. Båten Kronan, som är föreningens båt, avgår under högsäsong till Garpen från Bergkvara Gästhamn, enligt en fast tidtabell. Under för- och eftersäsong är det värdepåret som kör transporten. Under högsäsong så alternerar fem personer, helt ideellt, att köra transporterna. För att komma ut till ön under icke högsäsong beställs båtturer enligt överenskommelse. Priset är 75 kronor t/r.

Det är svåra hamnförhållanden med relativt grunt vatten och många grund runt ön. Vid lågvatten vänds båten "för hand". Hamnen är utmärkt för kajaker med oduglig för

djupgående båtar såsom segelbåtar mfl.

Ekonomi

Garpens Vänner köpte ön 1998 av Torsås kommun med löfte om att hålla ön tillgänglig för allmänheten samt att bevara miljön. Föreningen har allt underhållsansvar. Det ända bidrag som föreningen erhåller idag är ett tidsbegränsat driftbidrag från kommunen för föreningens båt Kronan.

Lönsamheten är inte tillräcklig. För att nå bättre lönsamhet krävs utveckling av B&B samt konferenser.

Under 2010 omsatte föreningen ca 500 000 kronor. Det har skett en ökning de senaste åren. För 2011 uppskattas omsättning ligga något lägre än 2010.

Besökandet under 2011 har varit drygt 2000 personer. Varav 425 övernattare fördelat på 177 gästnätter. Övriga är dagsbesökare och konferensgäster. Antalet besökare 2011 har varit en minskning mot föregående år med ca 400 besökare. Orsaken till minskningen har varit dåligt väder.

Marknad

Verksamheten vänder sig till människor som söker lugn och ro. Naturmänniskor, fågelskådare mfl.

Marknadsföringen består av annonsering, hemsida samt broschyrer. Under 2011 har man också satsat på att anställa en marknadsförare.

Service

På ön finns det ström men färskvatten körs ut med båt. Tvätt skickas till tvättfirma på fastlandet. Söphanteringen ansvarar föreningen för helt och hållet. Bra mobiltäckning. Det finns café på ön och en krog (Dalskärs Sjöskog) på fastlandet.

Närmaste affär är ca 1 km in på fastlandet, men med begränsat sortiment. Föreningen

gör sina inköp i Torsås, ca 6 km från hamnen, alternativt i Kalmar, ca 4,5 mil från hamnen. Bankomat och Systembolag finns i Torsås.

Samverkan och nätverk

Föreningen samverkar med Gustav Sjöholm (93 år och barnfödd på Garpen) som guidar besökare.

Samverkan sker också med Turistbyrån och Torsås kommun som hjälper föreningen med marknadsföring och bokningar. Samverkar även med Kustvägen Sydost www.kustvagensydost.se, evenemang och marknadsföring. Föreningen är medlem i Svenska Fyrsällskapet, samverkar med Dalskärs Sjö-krog för catering mm.

Övrigt

Garpen ingår i riksintresse K40 enligt riksantikvarieämbetets beslut 1987-II-05 och har i enlighet med naturresurslagen (NRS), beslutat att Torsås kommun säkerställer skyddet för framtiden. Länsstyrelsen avslag ansökan

om att K-märka fyrplatsen då ursprungliga fyren inte finns kvar.

Garpen har en spännande historia. Den "personliga" historien dvs. de levnadsförhållanden man levde under på en så liten ö är spännande. Betoningen på öns "personliga" historia märks tydligt när värdparet Sjöholm (av fyrvaktmästarsläkt) och sommarboende på Garpen, förmedlar den genom sitt utmärkta värdskap.

Utmaningar

Generationsskifte – värdpar och båtförare.

Framtid

Målet för föreningen är att se till att miljön bevaras och att allmänheten har tillgång till ön! Osäkert hur det ser ut för kommande år avseende värdpar. Planer för nästkommande år fastställs efter värdparsfrågan är löst.

Ytterligare satsning på övernattningskonferenser, som är den mest lönsamma verksamheten, skall göras. Marknadsansvariges roll skall också tydliggöras.

Intervjuvade utposter - Huvudskär

Foto: Marie Brunzell

Namn: Huvudskär

Ägare: Fortifikationsverket

Förvaltare: Fjärdlång & Huvudskär

Websida: www.fjardlang-huvudskar.se/fh/index.php/huvudskaer

VID 1800-TALETS MITT byggdes en fyr, en tull- och lotsstation upprättades. De större byggnaderna kom till och utgjorde bland annat bostäder till tullarna och lotsarnas familjer. Den nuvarande fyren är från 1931. Under sin storhetstid bodde upp till 100 bofasta på ön och det fanns både affär, skola och posthus. 1942 stängdes lotsstation och tullverksamheten ner på ön och under några decennier disponerade militären ön.

Huvudskär är en arkipelag med nära 200 kobbar och skär och som ligger i det yttersta havsbandet innan Östersjön tar vid. Här är det den karga naturen med sin vindpinade växtlighet, de släta klipporna, de många soltimmarna, det rika sjöfågellivet, sälarna och det alldeles speciella ljuset som lockar så många besökare varje år. Ålandsskär är den enda av öarna med bebyggelse, där ligger också vandrarhemmet Tullhuset. Huvudskär

är ett naturreservat som förvaltas av Skärgårdsstiftelsen och som arbetar för att bevara skärgårdens naturvärde och landskapsbild och samtidigt främja friluftsliv, kultur och turism.

Verksamhet

Det bedrivs vandrarhem på Huvudskär. Entreprenören hyr fastigheten av Haninge kommun. Entreprenören står för mindre underhåll, brandskydd samt alla driftskostnader.

Vandrarhemmet hålls öppet från maj till oktober. Högsäsongen är mellan midsommar och skolstart.

Förutom entreprenören så finns inga anställda. Entreprenören tillämpar "fjällvårdsmodellen". Värden bor gratis mot att man sköter värdskapet, städning, visst underhåll, drift, utlämning av nycklar mm. En värd er-

bjuds 4 sängplatser. Vårdpar står i kö varje år för att åta sig denna uppgift. Inför varje säsong så utbildas vårdparen i driften av vandrarhemmet, brandsäkerhet, första hjälpen mm.

Transport

För att komma till ön åker man med Ö-taxi, som har fasta turer under sommaren. Avgår från Dalarö (ca 10 distans). Problemet är transporterna under lågsäsong. Då måste besökarna förbeställa transport med Ö-taxi. Då bistår också Ö-taxi med nyckelutlämning mm. Priset är 200 kronor t/r för vuxna och halva priset för barn. Max 12 passagerare.

Det finns två hamnar. Bra skyddade och är lätta att angöra. Inga gästhamnar utan endast naturhamnar.

Ekonomi

Entreprenören har ett hyresupplägg med Haninge kommun och erhåller också ett visst driftbidrag. Mindre underhåll ansvarar entreprenören för. Större underhåll står kommunen för. Vandrarhemmet omsätter ca 250 000 kronor. Går att få lönsamhet tack vare modellen för värdskapet. Omsättningen skulle kunna höjas genom en bättre marknadsföring.

Marknad

Målgruppen är familjer. Företag kräver en

större komfort än vad verksamheten idag kan erbjuda. Vad som erbjuds är boende med självhushåll för maximalt 25 gäster. Det är totalt ca 300 gäster under säsongen. 90 procent av gästerna stannar en natt (ö-luffare) och övriga 10 procent bor i genomsnitt ca fem nätter.

Marknadsför utposten genom hemsidan, reklambroschyrer samt att man kommer också att ansluta sig till ett webb-baserat bokningssystem (booking.com).

Service

Det finns ingen ström på ön. För att driva kylskåp och belysning används solceller som ger 12 V. Spisarna drivs med gasol. God tillgång av färskvatten. Handpump. Södertörns renhållningsverk sköter sophämtningen. Dalarö är närmast för att handla livsmedel.

Samverkan och nätverk

Vitala samarbetspartners är Haninge kommun och Ö-taxi.

Övrigt

Platsen är naturreservat. Fyren är inte tillgänglig för besök och det erbjuds inga guidningar.

Utmaningar och framtid

Förlänga säsongen för att få ut folk vår och höst.

Intervjuvade utposter - Pater Noster

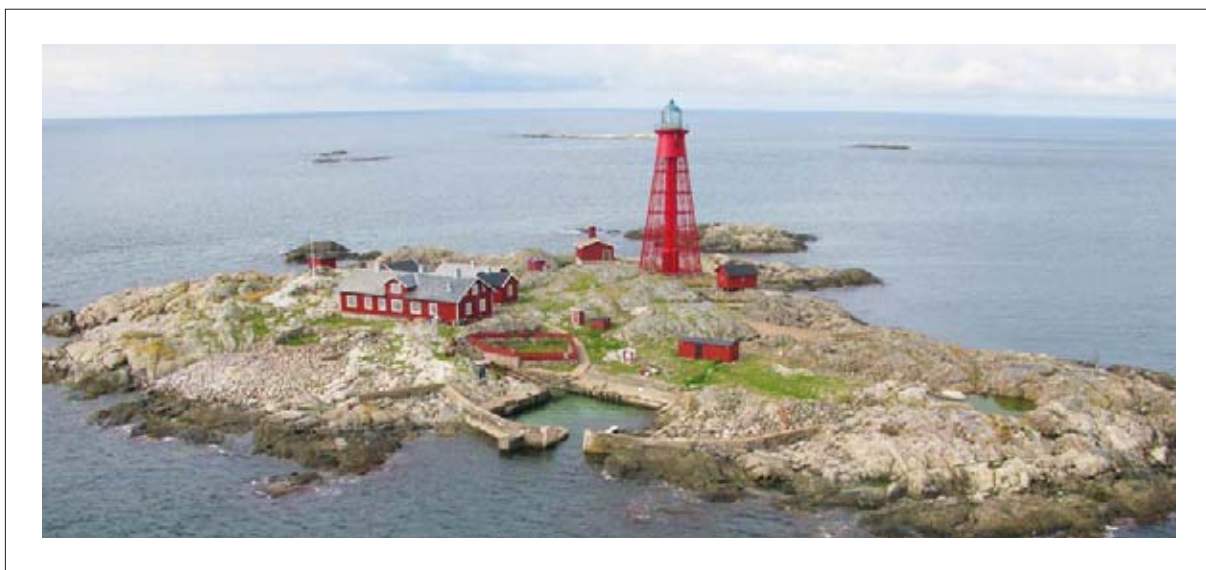

Foto: Pater Noster

Namn: Pater Noster

Ägare: Statens Fastighetsverk

Förvaltare: Niklas Amundson

Websida: www.paternosterlighthouse.com

PATERNOSTERSKÄREN 4-5 SJÖMIL utanför Marstrand har i alla tider av sjöfarande betraktats som mycket riskfyllda. Namnet Pater Noster, som betyder Fader Vår, kan ha sitt ursprung i de böner som sjöfarande bad till Gud för att klara dessa skär och öar. Pater Noster ligger på ön Hamneskärs nordvästsida och i direkt anslutning finns en fd fotogenbod och ett mistsignaleringshus. Fyrtornet uppfördes mellan 13/7 och 9/9 1868.

Fyrtornet har genomgått en totalrestaurering som har initierats och drivits av föreningen Pater Nosters Vänner tillsammans med Bohusläns museum och företaget Pharmadule Emtunga. Återinvigdes 2007.

Kringliggande fastigheter, fyrvaktarbostad och ekonomibygnader, är upprustade med full hotell- och köksstandard. Fastigheterna exklusive fyrtornet förvaltas sedan maj 2011, av två entreprenörer.

Verksamhet

Verksamheten drivs av Marstrand Event och inriktar sig i huvudsak mot företag och organisationer. Öppet vår till höst. Man erbjuder övernattnig, mat och aktiviteter. Oftast i paketform. Entreprenören står också för transporten. Små RIB-båtar som max tar tolv personer.

Inga anställda i verksamheten, förutom timanställda som tas in för att "kapa toppar" vid vissa företagsbokningar.

De två största utmaningarna (förutom transporterna – som man äger själv) för att kunna hantera en verksamhet på en utpost, som bygger på boende och mat, är en fungerande logistik och fastlandsorganisation. Här avser entreprenörerna hantering av tvätt, städning, catering, marknadsföring, försäljning etc. Valet har varit att bygga en egen organisation för detta, eller att samver-

ka med andra. Entreprenörerna har valt det senare, dvs en affärsidé som bygger på att köpa dessa tjänster från andra lokala företag. Här har man tecknat ett samarbete med Havshotellet i Marstrand för tvätt, städning, inköp, catering mm. Man köper man dess tjänster av Havshotellet, som har en uppbyggd infrastruktur för detta. En stor samarbetspartner som Havshotellet kan erbjuda snabba leveranser, personal, etablerade inköpskanaler av livsmedel, råvaror, färdiga middagar, dryck (alkoholtillstånd) etc.

När det gäller marknadsföring och försäljning samarbetar man med Havshotellet men också med andra närliggande hotell. Entreprenörerna tar fram lockande företagspaket för hotellen, som stärker det egna hotellets erbjudande med varumärket Pater Noster. Hotellen blir på det sättet säljkanalen för entreprenörerna.

Den egna organisationen kan hållas till ett minimum, hanteringen blir effektiv och man uppnår samtidigt en flexibilitet i sin egen affärs- och verksamhetsutveckling.

Transport

Tillgängligheten är helt grundläggande för verksamheten. Det går inga fasta turer mellan fastlandet och Pater Noster. Marstrand Event har RIB-båtar för att transporter ut till Pater Noster. Man gör ca 500 turer per år.

Hamnen är liten och svår att angöra. RIB-båtarna är en förutsättning för att klara anläggning i de flesta väder. Mycket sjödugliga båtar. Hamnen rymmer 6-7 båtar som max, vilket innebär att det är få besökare med egen båt.

Ekonomi

Första året som är i år (juni-dec 2011), kommer verksamheten att omsätta ca 1 miljon kronor. Verksamheten kommer att vara lönsam första året. Entreprenörerna har en fast

årshyra (inklusive el, värme etc) med ett hyrestillägg om omsättningen överskrider ett visst belopp. Några lönsamhetssiffror eller avtalsupplägg presenterades inte.

En absolut förutsättning för verksamhetens lönsamhet är "transportprodukten", enligt entreprenören. Det har också visat sig att badtunna och bastu har varit en succé - upplevelsemässigt men även lönsamhetsmässigt.

Marknad

Den absoluta målgruppen är företag. Främst tjänsteproducerade företag, medelstora och större företag som normalt budgeterar för kick-offer, ledningsmöten, kund- och personalmöten, säljmöten etc. Företagen står för mer än 90 procent av omsättningen.

För att kunna erbjuda medelstora företag och större företags ledningsgrupper mm, så är en förutsättning att man kan erbjuda mellan 25-30 bäddar. Pater Noster erbjuder upp till 30 bäddar.

Anläggningen är nyrenoverad med väldigt hög hotellstandard inklusive två restaurangkök samt bra konferensmöjligheter.

Privata målgruppen har man som målsättning att bearbeta bättre. Står idag för en liten del av omsättningen. Tidigare entreprenör som arrenderat Pater Noster var lyckosam inom privata segmentet, vilket nuvarande entreprenörer skall vidareutveckla för nästa år.

En viktig och lite svårhanterad konsekvens, av den höga standarden som anläggningen erbjuder, är att besökarna flyttar fokus från öns särart, historia och kulturella värde, till att lägga fokus på förväntningarna på komfort och bekvämligheter.

Endast i mindre omfattning erbjuds kulturella aktiviteter såsom historisk guidning, fyrbesök mm.

Service

Anläggningen har en egen avsaltningsanläggning, modern VA-anläggning (glasfibertankar som slamsugs). Elkabel från Tjärnö.

Samverkan och nätverk

Beskrivs under rubriken Verksamhet. En god samverkan med Statens Fastighetsverk är ett måste. Det har entreprenörerna.

Övrigt

Vad som var genomgående och beskrevs som avgörande i intervjun var; tillgänglighe-

ten med RIB-båtar till utposten, minst 25 bäddar samt samverkan med större hotell för hantering av logistik och försäljning.

Utmaningar

Angöringen på Pater Noster. Hamnen är trång och liten. Öka satsningar på privata målgruppen.

Framtiden

Entreprenörerna ser fram emot nästa år som blir deras första hela år. Dom har lagt en bra grund för att öka omsättningen rejält.

Intervjuvade utposter - Söderarm

Foto: Söderarm

Namn: Söderarm

Ägare: Fortifikationsverket

Förvaltare: Söderarm AB

Websida: www.soderarm.com

SÖDERARM LIGGER PÅ ÖN Torskär längst ut i Stockholms skärgård, på gränsen till Ålands Hav. Sedan 1999 finns här en konferensanläggning, som är öppen året runt. På Söderarm arrangeras konferenser i lugn och ro med möjlighet till äventyr och upplevelser. Örn- och sälsafari, sjöfågeljakt, kajakpaddling, bastubad mm.

Fram till september 1997 var Söderarms fyr bemannad. Torskär är fortfarande militärt område och är fortfarande skyddsområde, dock vilande. Fyren, som är från 1839, är kulturminnesmärkt.

Verksamhet

Söderarm AB är ensam entreprenör på ön och bedriver verksamhet riktad till grupper av människor. Framförallt konferenser, kickoff, VIP-kundmöten och utbildningar. Dessutom en del födelsedagsfester och an-

dra familjehögtider. Under sommaren några dagutflykter med lunch.

Söderarm AB har öppet året runt och består av två anställda samt timanställda efter behov.

Transporter

Det går inga reguljära turbåtar till Söderarm (ca 11 distansminuter), utan all transport till ön är via taxibåtar, RIB-båtar mm. Transporter sker också ibland med helikopter. Pris lämnas med offert i enlighet med inkomna önskemål.

Söderarm är utrustad med rejäla bryggor (f.d. militärkaj och Sjöfartsverkets kajer). Det är sjöhävning vid blåst över ca 15 m. Taxibåtarna klarar tillägg för av- och påstigning i de flesta vindar. Privatpersoner med egen båt blir färre och färre. Ingen servicestation i hamnen. Önskar privatpersoner

service, såsom boende och mat, så krävs det förbokning.

Ekonomi

Söderarm AB har avtal med Fortifikationsverket för disposition av byggnader och markanvändning. Söderarm AB har allt underhållsansvar och även en hel del förbättringsåtgärder på byggnaderna. Fortifikationsverket äger allt och ansvarar för skötsel av det som finns i marken.

Söderarm AB har inga stöd överhuvudtaget utan drivs helt i egen regi. Bolaget har funnits sedan 1999 och klarat verksamhet och underhåll.

Söderarm AB arbetar för en fortsatt verksamhet med ökande intäkter för att kunna vidareutveckla verksamheten.

Marknad

Huvudsakliga målgrupper är företagsgrupper som ledningsgrupper, planeringsgrupper, VIP-kundmöten m.m. Söderarm erbjuder en komplett anläggning med hög servicenivå och god mat. Söderarm AB tar emot endast en grupp i taget och har ingen större marknadsföring utan i huvudsak sprids informationen om Utposten från mun till mun.

Det finns 28 fasta sängplatser men man kan ta upp till 33 personer för övernattnings. Middag kan serveras i Tornet (max 22 personer) alternativt Markan. Tornet och Markan är konferensrum och middagslokaler. Det är 800 gäster per år, framför allt under maj-juni och mitten augusti-oktober. Målsättningen är att öka beläggningen under vintersäsongen i syfte att nå 1000 gäster per år.

Service

Söderarm AB har god strömförsörjning (en

fd militäranläggning), egen avsaltningssanläggning samt trekammarbrunn med infiltration. Mobiltäckning och mycket bra bredband. Sophantering sköter Söderarm AB själva. Vilket innebär att man komposterar, bränner och kör i land med egen båt.

Närmaste butik är Gräddö, som ligger ca 15 distans med båt hela vägen och ca 11 distans + 3 km om man åker båt till Råfsnäs.

Samverkan och nätverk

Söderarm samarbetar med ett antal båtföretag som har olika typer av båtar (taxibåt, RIB, lyxmotorbåtar, segelbåtar, kajaker) och taxi/bussföretag för landtransporter. Man samverkar även med företag för olika aktiviteter som pimpelfiske, lerduveskytte m.m

Övrigt

Fyren är kulturminnesmärkt men ligger helt under Fortifikationsverket. Platsen har en mycket skiftande och spännande historia. Det pågår ett arbete av Söderarm AB för att ta fram det som finns om öns historia och försöka sammanfatta den. De har även öppnat ett litet "museum" med bilder, texter och en del föremål som finns kvar. Detta ska vidareutvecklas.

Allt sker med egna pengar utan något ekonomiskt stöd.

Utmaningar

Marknadsföringen.

Framtid

Ägaren arbetar för att verksamheten ska utvecklas och finnas kvar i framtiden. Ägaren är 64 år och kommer åtminstone satsa vidare t.o.m. 2016. Under tiden ska frågan med efterträdare och fortsatt verksamhet lösas.

Intervjuvade utposter - Utklippan

Foto: Utklippan

Namn: Utklippan

Ägare: Statens Fastighetsverk

Förvaltare: Utkiken AB

Websida: www.utkiken-karskrona.se

UTKLIPPAN ÄR SVERIGES SYDOSTLIGASTE ögrupp och består av två låga skär - Norraskär och Södraskär. Mellan de två små öarna finns en skyddad hamn som i dag används av fritidsbåtar.

På Södraskär står en fyrbyggnad med signaltorn i diagonala hörn till en kvadratisk försvarsbyggnad - en donjon. En befäst fyr är något alldeles speciellt och få motsvarigheter finns i världen. Fyren har utvecklats och byggts om vid flera tillfällen. Det stora lyftet skedde 1870 då Överingenjör Gustav von Heidenstams järnkonstruktion restes ovanpå det gamla fyrtornet. Den ökade höjden tillsammans med en ny fransk linsapparat gav fyren väsentligt ökad lysvidd. Nästa steg var elektriciteten som successivt infördes mellan 1945 och 1948. Och i detta skick fungerar fyren än i dag.

Invid fyren finns några fastigheter som

fyrvaktarfamiljerna bodde i från mitten av 1800-talet till 1972 då fyren slutligen avbemannades. Själva fyren togs ur bruk för ett par år sedan.

Den hamn som i dag fungerar som skyddad övernattningsplats för fritidsbåtar byggdes 1937-1942. Från början var den tänkt som nödhamn för yrkesfiskare. På Utklippan bedrivs också sedan länge ringmärkning av fåglar och ornitologer bemannar ständigt fågelstationen under vår och höst.

Ön är naturreservat (Länsstyrelsen), Statens Fastighetsverk äger fyrvaktarfastigheterna och hamnen, Fortifikationsverket äger "försvarsbyggnaden –donjon" och Sjöfartsverket äger fyren.

Verksamhet

Utkiken AB (Restaurang i Karlskrona) har under 2011 tecknat ett arrendeavtal med

Statens Fastighetsverk (SFV) under 2011, som avser vandrarhem, gästhamn samt café.

Denna studie kommer därför mest att beskriva de idéer och förutsättningar som entreprenörerna har för/med verksamheterna på utposten. Intressant för projektet Utpost Ursholmen.

Entreprenörerna står i startgroparna för att forma en utvecklingsplan för anläggningen. Sommaren 2011 har dock varit en "tjuvstart" för entreprenörernas verksamhet på Utklippan. Under sommarperioden har ca 1,5 tjänst varit etablerad på utposten.

Transport

Det går fasta turer under sommarperioden till utposten. Karlskrona Sjötaxi. Entreprenörerna har inga planer idag att investera i egna båtar och Karlskrona Sjötaxi har för avsikt att utveckla med fler fasta turer inför nästa säsong. Priset för en t/r resa är 400 kronor. Det är ca 13,5 sjömil mellan Karlskrona och Utklippan.

Hamnen är byggd på 1940-talet som en skyddshamn för fiskare, två hamninlopp, ett 30-tal kajplatser. Som mest var det 44 båtar i sommar. En rymlig och säker hamn som går att angöra i de flesta väder. Angör oavsett väder.

Ekonomi

Arrendeavtalet med SFV är ett fast årsavtal. På sikt ser entreprenörerna gärna någon form av omsättningshyra. Avtalet inkluderar el och uppvärmning. Statens Fastighetsverk står för allt underhåll. Fastigheterna är i ett hyfsat bra skick.

SFV (Anders Röös) har höga ambitioner med ön. Anders Röös är kontaktperson på SFV för såväl Utklippan som för Väderöarna. SFV är inspirerad av Väderöarna och har också bjudit entreprenörerna för Utklippan till Väderöarna, för ett referensbesök.

I dagsläget har inte entreprenörerna några speciella bidrag. Man är medveten om att bidrag kan sökas för regional utveckling och turism, men avvaktar sådana ansökningar till utvecklingsplanen är upparbetad.

Under 2011 kommer entreprenörerna inte uppnå någon lönsamhet. Omsätter knappt 300 000 kronor. Målsättningen är att omsätta 5 miljoner kronor inom några år. Anläggningen möjliggör det enligt entreprenören.

Marknad

Det finns en stor privat marknad som går att utveckla. Det angör i år ca 1600 fritidsbåtar. Idag finns i stort sett ingen utvecklad service för dessa besökare på Utklippan.

Den målgrupp som kommer att bearbetas mest är ändå företagsmarknaden. Konferenser, övernattning och aktiviteter kommer att erbjudas. Olika planer om paket etc är under uppbyggnad.

Vandrarhemmet kan idag erbjuda upp till 28 bäddar. Efter lite ombyggnationer kommer man att kunna ta emot 30 övernattande gäster, utrustat restaurangkök samt fungerande konferenslokaler. Rummen kommer att erbjuda god vandrarhemstandard och även upp till enklare hotellstandard.

Service

Det finns god tillgång till ström. Kommunen har genom åren sponsrat SFV med symboliska (låga) elkostnader, vilket indirekt kommer entreprenörerna tillgodo. Under sommaren har SFV också investerat i en saltvattenanläggning. Det finns inget färskvatten idag. Ett mindre reningsverk skall nu också byggas upp. I dag finns endast enkla latriner.

Samverkan och nätverk

Karlskrona Sjötaxi blir vital för verksamheterna på Utklippan. Moderbolaget Utkiken

kommer att försörja utposten med resurser och personal. Turistbyrån, turistföringar samt flygbolag är kontaktade för att skapa samverkan och erbjudanden.

Övrigt

Fyren har renoverats utvändigt under sommaren, men uppfyller inte idag de säkerhetskrav som krävs för att ta upp besökare i fyren. Kommunen har vid flera tillfällen uttryckt sin önskan om att fyrplatsen skall öppnas upp som besöksmål.

Utmaningar

De absolut största utmaningarna är att

skapa kapital för investeringar. Till skillnad mot Väderöarna så äger inte entreprenörerna fastigheterna på Utklippan. De kan med andra ord inte belåna fastigheterna som säkerhet. Andra utmaningarna är alla tillstånd som måste sökas för att utveckla verksamheterna på utposten.

Byggnaderna är statliga byggnadsminnen, vilket innebär att riksantikvarien måste involveras för att entreprenörernas vision skall kunna uppfyllas.

Att hela området är naturreservat är givetvis en tillgång men också en utmaning i den mening att delar av entreprenörernas visioner kan vara svåra att uppfylla.

Intervjuvade utposter - Gotska Sandön

Foto: Magnus Lepski

Namn: Gotska Sandön

Ägare: Länsstyrelsen

Förvaltare: Naturvårdsverket/Resestugan AB

Websida: www.naturvardsverket.se/sv/Start/Friluftsliv/Skyddade-omraden/Nationalparker/Gotska-Sandon

GOTSKA SANDÖN NORR OM Gotland, är en av Sveriges nationalparker. Den är ca 35 km² stor. Runt ön löper en lång sandstrand, bakom denna ligger ett sammanhängande skogsområde. Bebyggelsen på ön har under senare tider endast bestått av byggnader för fyrverksamhet samt till försvaret. Idag är fyren avbemannad och sjöfartsverkets personal har flyttat från ön. I stället har Länsstyrelsen två anställda, som under hela året upprätthåller tillsyn med ön.

Ända sedan 1920 har det funnits en organiserad möjlighet att besöka ön. Det speciella med ett besök är att det saknas en hamn och att sandstränder inta direkt kan angöras med båt. Besökare fick i äldre tider bäras iland eller själva vada den sista biten. Idag har man mindre ribbåtar med vilka man kan transportera passagerare från större båtar in till land. Frånvaron av hamn utgör inget

avgörande hinder från att besöka ön, då det mestadels finns en sida som är så pass läig eller fri från sjögång, så att passagerare kan ta sig från färjan till den lilla båt, som skall sätta dem i land.

Verksamheten

Varje år besöks ön av 4 – 5 000 besökare under ca tre månader, slutet av maj till slutet av augusti. Man lockas till ön av den mycket speciella och vackra naturen, de långa sandstränderna och den stämning som vilar över ön. De flesta gäster stannar ca 2,5 dagar men det finns också dem som från Fårösund på norra Gotland gör dagsbesök. Sammantaget tillbringar besökare ca 11 000 gästnätter på ön. Utanför säsongen går det att hyra hus veckovis.

På ön ansvarar tre lägervärdar för gästernas vistelse, varav två hela tiden har jour

medan en är ledig. Lägervårdarna sköter hela anläggningen med avseende på all infrastruktur som sopor, latrin, information, brandutrustning, m.m.

På ön finns olika former av övernattningsmöjligheter. Vandrarhem, komplett utrustade hus att hyra samt möjlighet att tälta. Det finns också ett slags färdiga hyrtält. Sammantaget finns det ca 165 bäddar på ön varav ett 100-tal med riktiga sängar.

Samtliga byggnader för detta ändamål ägs av Naturvårdsverket. För underhåll av dessa byggnader betalar Naturvårdsverket årligen ca 2,5 miljoner kronor.

Förmedlingen och uthyrningen av övernattningsmöjligheter arrenderas av ett företag, Resestugan AB, där sammantaget tre personer arbetar på deltid. Företaget får behålla ca 20 procent av den totala omsättningen. Resten, ca 2,3 miljoner kronor, betalas till länsstyrelsen som i sin tur använder dessa medel för att betala de ovannämnda lägervårdarna och den verksamhet de upprätthåller. En mindre del går till båtarna.

Tillgängligheten

Trots bisten på en regelrätt hamn är tillgängligheten god. Under turistsäsongen går en passagerarbåt från Nynäshamn till Gotska Sandön. Överfarten tar ca 3,5 timmar. Från Sandön går båten tur och retur till Fårösund varifrån den sedan går tillbaka till Nynäshamn. Turen till Fårösund tar ca 2,5 tim. Den långa sjöresan, ofta under sjögång, utgör inget hinder för besökare att vilja komma ut till ön.

Under högsäsongen har man ca 400 dagsresenärer som åker tur och retur. Kostnaden för detta är 120 kronor.

Under lågsäsong, det vill säga nio månader om året, ställer Svenska Sjöräddningssällskapet upp med sina båtar för att lämna och hämta personer. I undantagsfall kan Sjö-

räddningssällskapet tvingas att använda helikopter.

Ekonomi

Det sammanfattande intrycket av verksamheten är att Naturvårdsverket genom Länsstyrelsen har ett huvudansvar för att det skall vara ekonomiskt och praktiskt möjligt för vanliga människor att besöka denna nationalpark.

Verket ger ett årligt driftsbidrag för att byggnader och naturen skall skötas och underhållas. Utöver detta får man en inkomst från uthyrningsverksamhet som användes för att sköta service och värdskap samt ett driftsbidrag till transporter. Utöver denna verksamhet kan besökare komma upp i fyren och delta i guidade turer.

Marknad

Öns besökare består till övervägande del av naturintresserade personer och barnfamiljer, som kan kombinera utsökta bad med vandingar på de milslånga stränderna och i skogarna. De få vintergästerna utgörs i allmänhet av människor som söker en slags arbetsro eller "retreat".

Service

Genom den tidigare fyrverksamheten finns tillgång till el. Det finns viss tillgång till att i mindre omfattning köpa vissa basvaror, men i princip skall varje besökare ha med det man skall förbruka. Latrin och sopor körs iland.

Samverkan

Genom länsstyrelsen sker viss samverkan med bl.a. uthyrningsverksamheten på Stora Karlsö. Samverkan sker också med STF.

Övrigt

Den befintliga fyrbyggnaden är ett viktigt

besöksmål. Liksom övriga byggnader ägs den av Naturvårdsverket och underhålls av Länsstyrelsen.

Platsen har en mycket spännande historia sett i ett biologiskt perspektiv och ovanligt för svenska förhållanden. Ön har också en kulturhistoria med tidigare bosättningar.

Utmaningar

Intrycket är att man lyckats bemästra alla de utmaningar som krävs för att dels sköta och bevara öns natur och syftet med nationalparken, dels öns status som nationalpark i princip öppen året runt.

Framtiden

Vår kontaktperson på Länsstyrelsen och huvudansvarig för verksamheten på Gotska Sandön, Thomas Persson, ser mycket positivt på framtiden när det gäller besöksnäringens utveckling. Den fungerar mycket bra idag och man planerar för ytterligare platser att kunna övernatta på, då på en annan del av ön än den man använder idag.

Många besökare skulle också uppskatta om det fanns möjlighet att komma ut på säl-safari med gummibåt. På själva ön arbetar man också med att iordningsställa fler stigar och gångvägar.

Sammanfattning av erfarenheter från andra utposter

SYFTET MED STUDIEBESÖKEN OCH telefonintervjuerna har dels varit att redovisa erfarenhet från verksamheter som rent praktiskt är möjliga att genomföra på Ursholmen, dels underlätta för projektägaren (Kosters Företagarförening), fastighetsägaren (Naturvårdsverket) samt förvaltaren (Kosterhavets nationalpark) att se de speciella förutsättningarna och möjligheterna som finns för en verksamhet på Ursholmen.

Sammanfattning av erfarenheter

Många faktorer skall vägas samman. Det handlar självklart om hur en allmän målsättning om tillgänglighet skall tolkas men också hur lösningar med en social inriktning kan komma att behöva stödjas ekonomiskt. Av den anledningen har vi i sammanfattningen av de erfarenheter vi gjort, försökt redovisa detta på ett sätt som både försöker karaktärisera verksamheten på de enskilda utposterna och lyfta fram både gemensamma som särskiljande drag. Vi har samtidigt eftersträvat att undvika en skönmålning, vilket ligger nära till hands när man ställs inför mötet med engagerade människor och verksamheter på mytomspunna platser med en påfallande skönhet och särskild magi.

Vår ambition har varit att försöka sätta oss in i fastighetsägarens (Naturvårdsverket), förvaltarens (Kosterhavets nationalpark) och kommande entreprenörers villkor för att kunna upprätthålla en verksamhet på Ursholmen. Det är för dem förstudien gjorts. Platsen borgar för att besökare får en stor upplevelse. Men självklart kan den kvalitativa upplevelsen av besöket på ön variera mycket beroende på hur besökarna välkom-

nas och vilken service verksamheterna kan erbjuda.

Några egenskaper är gemensamma för alla de utposter vi kommit i kontakt med. Avståndet från fastlandet och att befinna sig på en överskådlig ö är i sig själv en stor kvalité. Utsattheten upplevs av de flesta som något positivt. Med denna förknippar man frihet från många av fastlandets avigsidor som trafikbuller, reklam på byggnader, ett högt uppdrivet tempo. Att färdas på det öppna havet, om än genom en skärgård, är en upplevelse i sig. Att det blåser, båten rullar i sjögången blir inom rimliga gränser, också en stark och positiv upplevelse, speciellt kanske när man välbehållen är i land. Tillgången till själva fyren är en viktig del i upplevelsen. Dessa byggnader, som idag har förlorat det mesta av sin forna funktion, väcker intresse och nyfikenhet inte minst genom den ofta begripliga teknik med vars hjälp fyrskenet reglerades.

Viktiga erfarenheter

En viktig erfarenhet är att goda kontakter och ett gott samarbete mellan de som driver verksamhet och fastighetsägaren är grundläggande för ett bra resultat. Ofta är statliga eller regionala myndigheter såsom Naturvårdsverket viktiga samarbetspartners. En bra kontakt med aktuell kommun, olika informationsställen för turism samt serviceställen på fastlandet är också viktiga förutsättningar. Att utveckla ett samarbete med ett sjötransportföretag är självklart också en grundläggande förutsättning, om inte verksamheten själv äger och har huvudansvaret för alla transporter till och från utposten.

Sammanfattningen beskrivs under fem rubriksområden;

- *Verksamhetens inriktning*
- *Transporter och tillgänglighet*
- *Marknad och målgrupper*
- *Service och infrastruktur*
- *Utmaningar inför framtiden*

Verksamhetens inriktning

Lönsam restaurang- och hotellverksamhet

Av de utposter vi besökt eller kontaktat, kan urskiljas principiellt olika typer av verksamheter. Dessa skiljer sig både när det gäller ekonomisk omsättning och inriktning.

Värdshus Väderöarna skiljer sig från övriga genom att verksamheten närmast kan liknas vid en hotell- och restaurangverksamhet med inriktning på lönsamhet. Ägaren till verksamheten är dessutom ägare till verksamhetens samtliga fastigheter. Värdshuset är öppet året runt. Trots en lång sjöresa, 10 distansminuter över delvis öppet vatten, är ambitionen att gästerna alltid och under alla väderleksförhållanden, skall veta att de kommer säkert fram. Inget får falla. Vid isläggning kommer man att ta hjälp av en svävare. Stora investeringar görs också när det gäller annan nödvändig infrastruktur för att driva verksamheten.

Resultatet av en sådan hög ambition avspeglar sig i årsomsättningen, ca 10 miljoner kronor, med 10 heltidsanställda året om och 25 extra anställda under högsäsong då värdshuset flitigt besöks av personer som ligger i någon av Väderöarnas gästhamnar.

I den motsatta polen återfinns vi många av de andra utposterna där säsongsbunden vandrarhemsverksamhet dominerar. Det innebär lägre omsättning. Ludvigs Gård på Vendelsö, med en årsomsättning på ca 500 000 kronor, är ett exempel på denna inriktning. Andra är Högbonden, Huvudskär och

Hällö. Förutsättningarna för dessa varierar emellertid mycket.

Finns det då inget annat exempel på verksamhet av den typ som finns på Väderöarna? Närmast ligger Söderarm. Där bedriver man en verksamhet inriktad på att kunna genomföra företagsinriktad konferensverksamhet, ”kick-off” och liknande arrangemang. Söderarm är liksom Värdshus Väderöarna öppen hela året, men med betydligt mindre antal anställda än på Väderöarna. Två heltidsanställda jämte extrapersonal vid behov.

Antagligen kommer också Pater Noster få en liknande inriktning som Väderöarna, men med en annan inriktning vad gäller restaurangservice. Aktuella entreprenörer är i full gång med att planera sin kommande verksamhet. Man hyr en topputrustad anläggning med hotellrum med hög standard, restaurangkök, konferenslokaler, etc. Snabba och sjösäkra båtar skall kunna transportera gästerna från Marstrand under större delen av året, trots dåliga hamnförhållanden och öppna vatten. Verksamheten är helt inriktad på att drivas rationellt och för att ge en hög avkastning. Samarbete sker med Hotell Havsutsikten på Koön. Därifrån beställs de mesta man behöver som sängkläder, mat, etc.

Gemensamt för verksamheterna på Väderöarna, Söderarm och Pater Noster är att de genomförs av duktiga entreprenörer, med tydliga lönsamhetsmål. Indirekt ger detta arbetstillfälle till bygden. Vårt intryck är att de personer som är igång med att planera en verksamhet på Utklippan, inte långt från storregionen Öresund, har inspirerats av dessa utposter, speciellt av Väderöarnas Värdshus.

Stora Karlsö och Gotska Sandön

Verksamheterna på Stora Karlsö och Gotska Sandön är på sitt sätt speciella. På till

exempel Stora Karlsö framgår detta mycket tydligt av att man vid ankomsten till ön, direkt möts av värdfolk, som orienterar om de betingelser som gäller för vistelsen. Antalet besökande är också begränsat genom att antalet turer ut till ön är begränsat. Det saknas också bra tilläggningsmöjligheter för fritidsbåtar, vilket ökar värdfolkets möjligheter till en viss överblick och kontroll av en besöksverksamhet efter platsens villkor. På ön finns emellertid ett rikt varierat utbud av service som kiosk med ett visst utbud av mat, en restaurang med alla rättigheter, en liten utställningslokal, mindre hus eller lägenheter för uthyrning samt vandrarhem. Ägaren till verksamheten, och därmed också den som bestämmer dess inriktning och mål, är den ideellt arbetande Karlsö Jagt- och Djurskyddsförening AB.

På Stora Karlsö betonas, liksom även på Gotska Sandön, att besökaren är där som gäst i en unik natur- och kulturmiljö. Man informeras om villkoren för besöket. Liknande gäller på övriga utposter men naturreservats- respektive nationalparkstatus ger betingelserna för besök på Stora Karlsö och Gotska Sandön mer speciella än på övriga utposter.

Säsongsinriktad vandrarhemsverksamhet med viss caféverksamhet

Säsongsinriktad vandrarhemsverksamhet i kombination med caféverksamhet inriktad på dagsbesökare är vanlig på utposter och förekommer på Hällö, Högbonden, Garpens Fyrplats och Vendelsö. Denna inriktning kan med fördel också kombineras med konferenser och annat gruppboende under för- och eftersäsong. De ekonomiska och praktiska villkoren för drift varierar beroende på ägarförhållanden, infrastruktur och olika stöd för underhåll och drift av anläggningarnas byggnader. Det ideella inslaget vad gäller

förvaltning och daglig drift kan vara stort som på Utpost Hällö, som ägs av en förening på Smögen och i Kungshamn. Där drivs också ett säsongsöppet café av personer, som i utbyte mot att de svarar för driften, får bo gratis på platsen med sin familj. Många står i kö för att få detta tillfälle att kunna bo på ön.

Ett sammanfattande intryck från Hällö, Garpn, Högbonden och Vendelsö är att det finns ett önskemål från samhällets sida att kunna ge människor möjlighet att kunna komma ut och bo på dessa mycket speciella platser. Här finns en natur och påtagliga minnen av en kultur man vill göra tillgängligt för många och till en rimlig kostnad. De som arbetar på dessa platser gör det i första hand inte för de stora inkomsternas skull utan för att man älskar platsen, tycker om värdskapet. Det är en livsstil som värdparet på Högbonden formulerade inställningen till sitt arbete. Till gengäld kan i stället fastighetsägaren ställa upp med en överkomlig hyra. Andra förmåner kan vara vissa driftsbidrag för transporter och underhåll av byggnader.

På Stora Karlsö, Gotska Sandön och några andra utposter därutöver, är det efter säsongen möjlighet för människor att komma ut och bo längre perioder för "retreat", arbete, vila, etc. Transporterna får då arrangeras på annat sätt än under högsäsong.

Transporter och tillgänglighet

En upplevelse i sig

Möjligheten och sättet att komma till och från utposterna har en delvis avgörande betydelse, på två olika sätt; attraktionen att kunna komma ut på havet lockar många till utposten samtidigt som möjligheten att kunna komma dit i alla väder och på ett säkert sätt, är avgörande för verksamheten.

Att åka med båt i skärgården och över öppna vatten är för många en attraktion och

en upplevelse i sig. Färden genom den svenska skärgården i en förhållandevis liten båt blir en eftertraktad del av besöket på utposten. Ute på öppet vatten möter det stora äventyr många vill utsätta sig för, trots risk för sjögång och påföljande sjösjuka. Att åka ut till Gotska Sandön, en sjöresa på mellan två-tre timmar, beroende varifrån man åker, Nynäshamn eller Fårösund, är ingen sinekur om det blåser och sjön går hög. Väl framme finns ingen hamn utan man skall över i en mindre båt, som kan ta en iland på en av öns sandstränder. Men det är ett stort äventyr som i sig själv, kan locka. Till Söderarm är restiden från Stockholm nästa lika lång men färden går mestadels i skyddade skärgårdsvatten.

Båttransport som hinder för besök

Andra kan se risken för sjösjuka och alltför långa resor som ett hinder för att vilja besöka utposten. Det är till exempel den erfarenhet man har på Väderöarna. Man vill ut till utposten och gärna få vara på havet, men känner en viss oro och vill inte bli sjösjuk. Många människor har upplevt en typ av ångesttillstånd i samband med grov sjögång och sjösjuka, som utgör ett hinder för deras önskemål att komma till utposten. För att lösa det problemet har man på Väderöarna införskaffat två specialbåtar extremt utformade för sjösäkerhet i alla väder. Varje båt har två motorer, hastigheten kan hållas hög oberoende av väder. Målet är att resan inte får ta längre tid än ca 30 min. Inget besök vare sig av en enskild besökare eller grupp skall behövas ställas in på grund av att man inte kan komma ut till ön. En liknande syn ligger bakom planeringen av den kommande verksamheten på Pater Noster.

Till andra utposter med en färd genom mer skyddade vatten är emellertid en restid på en timme inget hinder, utan mer en att-

raktion i sig, som exempelvis Huvudskär och Utklippan.

Transporten del av verksamheten eller samarbete med särskild entreprenör

Båttrafiken till utposten kan både vara en del av verksamheten eller utföras av enskild entreprenör. För att till exempel finansiera de båtar man har till Väderöarna, har ägaren till värdshuset ett särskilt bolag. Man kör under högsäsong ut till Väderöarna efter en fast tidtabell. Den verksamheten har i sig själv blivit framgångsrik och innebär oftast att de resande, även om de inte skall övernatta, utnyttjar värdshusets möjligheter. Ett så avancerat transportsystem eftersträvar man också på Pater Noster även om de dåliga hamnförhållandena på Hamneskär inte gör tilläggnen lika lätt som på Väderöarna.

Mellan Vendelsö och Stavder på fastlandet är det cirka en distansminut över delvis öppet vatten. Värdparet hämtar sina gäster i en egen, förhållandevis liten båt, som kan ta upp till 8 personer. Motorn är en kraftig utombordsmotor som ger möjlighet till en snabb överfart och ett körsätt som minimerar riskerna för sjösjuka. Färden är avklarad på ungefär 15 minuter. Liknande gäller för att komma ut till Högbonden och Garpens Fyrplats i Kalmarsund.

När gästerna till Vendelsö blir många, som vid konferenser, får man hjälp av en fiskare. Denne kan ta passagerare och bagage med en fiskebåt av traditionell typ, en så kallad Getterösnipa. I hårt väder blir emellertid färden våldsamt med en sådan båt och färden måste ställas in. Det betyder att vandrarmhemmet inte kan garantera gäster, som exempelvis vill hålla en konferens på ön, att de kan komma ut oberoende av väder. Självklart innebär detta en begränsning för verksamhetens lönsamhet och möjligheter

till utveckling, om man har detta som mål!

På Stora Karlsö äger Stora Karlsö Jakt- och Naturvårdsförening AB trafiken ut till ön. Liksom på Väderöarna har man inte bara passagerare som skall övernatta utan även dagsbesökare, som vill gå runt på ön och utnyttja dess faciliteter. För gäster som vill komma ut till ön utanför högsäsong får man hitta andra lösningar. Under vinterhalvåret brukar föreningen därför samarbeta med Sjöräddningen i Visby. En liknande situation finns för färden till Gotska Sandön utanför den normala säsongen.

Till några av de andra utposterna som exempelvis till Hällö, går regelbunden och tät båttrafik, vars kunder i första hand inte skall till vandrarhuset utan bara skall ut och bada, besöka fyren, besöka det lilla kapellet eller bara se på naturen. Det innebär att man under högsäsong och till en rimlig kostnad kan komma ut till Hällö två gånger i timmen inomskärs och på ca 20–25 minuter.

Kostnaden för transporten till utposten verkar inte ha någon betydelse för viljan att åka dit. Med den typ av båtar man har till Väderöarna är det nödvändigt att hitta egen ekonomi för själva transporterna. Det betyder att ägarna till värdshuset också är ägare till det bolag, som upprätthåller trafiken, men att verksamheterna ekonomiskt är skilda åt.

Bra logistik och tillgänglighet ett krav för lönsamhet

Kraven på säker tillgänglighet i alla väder framhålls av många som en nödvändig förutsättning. Kostbara förberedelser med mat och extrapersonal kan inte genomföras om man riskerar att gästerna inte kan transporteras ut. Att kunna ha en fungerande logistik för dessa verksamheten är därför helt nödvändig.

Logistik för allt gods och gäster som skall

till och från fastlandet upptar alltså en stor del av dessa verksamheters planeringstid. ”Det vi mest sysslar med är logistik” tyckte Mickael Hansson, ägare till Väderöarnas Värdshus. För en verksamhet som den på Väderöarna är det också nödvändigt med en fungerande bas på fastlandet, i detta fall Fjällbacka. Där har man lagerutrymmen, reservmaterial mm. Där finns också det bokningskontor till vilket man vänder sig för övernattnings eller för mat vid ett dagsbesök.

För en stor och vittgrenad verksamhet som den på Stora Karlsö eller på Gotska Sandön är logistikkraven väl så uttalade och påfallande som på Väderöarna och Pater Noster, även om lönsamhetsinriktningen ser olika ut.

På utposter med vandrarhusinriktning, där gästerna till största delen tar med sig och lagar den mat de vill ha på utposten, är logistiken inte lika krävande. Men sopor skall köras iland och en icke landfast verksamhet blir alltid mer eller mindre beroende av service, materiel och material på fastlandet. Om något fallerar och en reservutrustning inte finns på utposten, måste en ersättning snabbt kunna vara på plats, helst oberoende av väder.

Marknad och målgrupper

*Människor med stort intresse
för exklusiv miljö och natur*

Under högsäsong attraherar utposterna i första hand enskilda personer, par, familjer eller andra grupper med ett starkt naturintresse. Det är människor som vill ha en stark naturupplevelse och/eller komma ut till en plats som i relativt välbevarat skick kan visa upp den kulturmiljön en fyrplats eller lotsstation erbjuder. Stora Karlsö, Gotska Sandön, Hällö, Vendelsö och Högbonden är platser där naturintresset är det mest påtagliga motivet för att ta sig ut. Andra till

ytan mindre utposter som Garpen, Huvudskär, Utklippan, Pater Noster, Väderöarna och Söderarm lockar med sin bebyggelsemiljö och den mytologiska kraft kring det liv och den verksamhet som funnits på dessa platser. Här har människor ofta med stor förnöjsamhet, levt under villkor som stämmer moderna människor till eftertanke och reflexion. Avsaknaden av fordonstrafik förstärker upplevelsen av att få ta del av ett liv som fascinerar och väcker till eftertanke.

I de flesta fall är det emellertid en kombination av natur och kultur som gör upplevelsen av utposten till något alldeles extra. En förutsättning för att upplevelsen av fyrplatsens eller lotsstationens kultur skall bli påtaglig, är självklart tillgången till dess bostäder, själva fyren och övriga byggnader i den tidigare verksamheten.

Konferenser under lågsäsong

Under övriga året är intrycket att det är konferenser eller andra typer av gruppresor, som attraheras av att komma till utposterna. Härute finns inte bara den avskildhet som behövs för att skapa koncentration kring en gemensam arbetsuppgift utan också en atmosfär där kreativitet och nytänkande gynnas. Det är påtagligt att de som arrangerar konferenser är medvetna om utposternas positiva atmosfär för en lyckad konferens. Konferenser är också verksamheter som ekonomiskt kan bli gynnsamma för utpostens ekonomi. Konferensgäster har behov av service och bakom själva arrangemanget finns oftast en offentlig institution eller ett företag med en annan ekonomi än den många familjer eller enskilda gäster har som förutsättning för sitt besök.

VIP-kunder

Det finns också en tredje kundkrets, så kallade VIP-kunder. Det är personer, kan-

ske ofta från ett annat land och på besök i Sverige i samband med ett arbete, som vill uppleva något speciellt. De har kanske sett en stor del av världen, bor i ett land med varmt klimat, har ätit på de bästa restauranger, men aldrig upplevt den typ av exklusiv genuinitet en väl bevarad utpost kan uppvisa. Dessa kunder är krävande när det gäller service, god mat och bra övernattningsmöjligheter men behöver inte se dåligt väder och kyla som ett hinder för ett besök på utposten. Kanske är det just under dessa förhållanden de får den upplevelse av exklusivitet de är beredda att betala mycket för att få uppleva. Ett sätt att nå dessa gäster, vilket är del i en medveten marknadsföring man kommer ha på exempelvis Pater Noster, är att samarbeta med en hotellverksamhet.

Utöver tillfälliga besökare i Sverige, till exempel konferensgäster i Stockholm, Göteborg eller Oslo, finns det personer som söker sig ut till dessa exklusiva platser för att fira bröllop, födelsedagar eller annan begivenhet. Nyårsfirandet på Väderöarna eller bröllop på Hållö har till exempel blivit en attraktion.

Ett gemensamt och utmärkande drag för samtliga ovanstående besökare är att de oftast inte stannar längre än en natt på utposten. Konferenserna kan bli längre. Detsamma gäller Gotska Sandön dit resan är den längsta av de utposter vi kontaktat. Där handlar det ofta om veckobesök.

Vintergästerna

Besökare under den mörka årstiden, när konferenserna tagit slut, utgör en liten men inte obetydlig grupp av besökare. Det är personer som söker en lugn arbetsplats eller en plats för återhämtning och vila, en slags retreat. De är intresserade av att kunna hyra en bostad för minst en vecka. Denna verk-

samhet finns bl.a. på St Karlsö och Gotska Sandön. Deras transporter till och från utposten löses då utanför den gängse sommartrafiken.

Service och infrastruktur

Behovet av service och nivån på infrastruktur, skall betraktas med utgångspunkt från de stora skillnader som finns i det ovan redovisade och sammanställda materialet. På en plats som Högbonden eller Gotska Sandön är förväntningarna på service mycket lägre än på Pater Noster och Vårdshus Väderöarna, eller för den sakens skull också Stora Karlsö. Det är troligtvis också så att avsaknaden av den infrastruktur man har i vardagen i sig kan utgöra en kvalité många söker på utposten. På Huvudskär saknas till exempel elström och man klarar sig bra med modern solcellsteknik och gas medan en förutsättning för verksamheten på till exempel Väderöarna är tillgång till god och säker elförsörjning. Om inte kommun och stat hade bekostat utläggning av en ny elkabel till Väderöarna, som ersättning för en äldre befintligt och utdömd elkabel, hade den verksamhet som utvecklats idag inte varit möjlig.

Regler för avfall från toaletter, sopor, etc ställer krav på de entreprenörer som driver utposterna. På många ställen samarbetar man med aktuell kommun och länsstyrelse. Det statliga stödet kan också innebära visst stöd eller övergripande underhållsansvar för byggnader. På till exempel Pater Noster har den gamla Heidenstam-fyren restaurerats för mycket stora belopp samtidigt som den förklarats som byggnadsminnesmärke. Fyren är onekligen en mycket viktig del i öns attraktivitet för besökare.

Länsstyrelsen på Gotland är en mycket viktig och aktiv samarbetspartner när det gäller besöksverksamheten på Stora Karlsö och Gotska Sandön. På Vendelsö är ett väl

bibehållet och betat kulturlandskap en viktig attraktion för vandrarhemsverksamheten. Ett ansvar länsstyrelsen tagit på sig. Generellt understryker samtliga företrädare vi haft kontakt med, vikten av ett gott samarbete med staten och respektive kommun. De statliga resurserna är emellertid oftast större än de kommunala.

Utmaningar inför framtiden

Hur ser då de ansvariga för verksamheterna på de olika utposterna på framtiden och de utmaningar den kan ställa?

Den slutsats vi kan dra är att det till stor del bero på vilken inriktning som finns idag på respektive utpost och att det har att göra med vilka mål man haft, vilka problem man har med transporter av olika slag, hur länge verksamheten bedrivits samt vilka erfarenheter man hunnit få.

En för flera utposter gemensam utmaning är behovet av en säsongförlängning. Anledningen till detta är ett önskemål om bättre och större lönsamhet. På Vendelsö ligger utmaningen främst i att få en bättre båtförbindelse, som klarar att ta ut gäster i alla väder. På Pater Noster är det platsens dåliga hamn som utgör ett hinder, för Huvudskär ser man en bättre marknadsföring som ett medel att öka beläggningen utanför högsäsongen. Det sistnämnda gäller också Söderarm, som då utöver en bättre marknadsföring, ser lösningen på detta i en mer differentierad verksamhet.

På Stora Karlsö vill man också förbättra lönsamheten och tror att den kan uppnås genom att standarden på vissa av uthyrningsstugorna förbättras. Då kan hyrorna höjas vilket kan få betydelse för lönsamheten. En annan utmaning ligger i att utveckla och förbättra platsens anpassning för handikappade personers möjlighet att vistas på delar av ön. På Hällö ser man med viss oro på att själva

basen för verksamheten, som idag är helt ideell, skall svikta. Idag samarbetar föreningar kring projekt Utpost Hållö utan någon ersättning. Caféverksamheten utförs av ideella krafter, där man som ersättning för sitt arbete får disponera huvudbyggnadens sovrum för den egna familjens vistelse, under den period man sköter caféet. Dessa perioder är sällan längre än en vecka vilket medfört att caféts öppettider är begränsade till högsäsongen och under relativt kort tid på dagen. Att driva en verksamhet på det sättet innebär naturligtvis att lönsamheten för verksamheten som helhet, begränsas i förhållande till om den skall utgöra en bas för lönsam försörjning.

På Utklippan är man i startgroparna för att starta en verksamhet med en inriktning, som närmast har Väderöarnas Vårdshus som förebild. Det problem man möter är svårigheter med att få banklån då man bara hyr fastigheterna till skillnad från förebilden där företaget äger samtliga byggnader man använder för sin verksamhet.

Utklippans problem kan få relevans för en verksamhet på Ursholmen, då det aldrig kommer bli aktuellt att Naturvårdsverket säljer fastigheterna. Å andra sidan är detta med hyresförhållande något som gäller flera av de utposter vi hämtat erfarenheter ifrån.

På Högbonden tycker värdeparet att man "redan tagit de största tjurarna". Det önskemål man har är att det fanns ett mer etablerat samarbete mellan de olika utposterna, i vilket man kunde utbyta erfarenheter samt samverka i syfte att öka antalet besökare under lågsäsong.

En mer allmän utmaning inför framtiden, som verkar vara en gemensam uppfattning hos de flesta som ansvarar för verksamheterna, är hur man skall kunna bevara natur- och kulturmiljön. När det gäller bebyggelsen avser man då inte bara själva byggnaderna och platsens olika anläggningar som hamnar, eventuella trädgårdsanläggningar, sjömärken, fyror, etc utan också något av den stämning och det liv som historiskt funnits på dessa platser.

Rekommendationer och förslag från projektgruppen

URSHOLMENS FYRPLATS MÅSTE RÄKNAS till de märkligaste och mest fascinerande platser Sverige kan uppvisa, även bland utposter. Ön och dess hamnbassäng har en stark rumslighet. Bebyggelsen är lite förändrad och kan i ett restaurerat och bevarat tillstånd ge en bild av livet på fyrplatsen. Idag förfallna små trädgårdstäckor kan restaureras och visa hur de minsta resurser togs tillvara för försörjning. Nedrivna eller bortforslade byggnader kan byggas upp på nytt, nya behov av byggnader kan planeras så att de inte stör eller omöjliggör fyrplatsens starka drag av autenticitet. Fyrarna är för en modern människa ett slags magiska väsen som den enskilde kan fylla med olika symboliska innehåll.

Från Ursholmen är det också möjligt att med mindre båtar besöka närliggande öar som Burholmen, Klövningarna, Ramsökälven, Ramsholmen, Tjälleskär, Ramsö, etc. Samtliga med en fascinerande natur, omfattande flora och fauna samt geologi. Besök på dessa öar i anslutning till Ursholmen kan ge den enskilde besökande möjlighet att i egen takt uppleva en mer eller mindre orörd del av nationalparken.

Att kunna erbjuda besökare den speciella kvalité platsen erbjuder, innebär emellertid att man vid planering av platsens framtida användning har en klar bild av innehållet i begreppet kvalité. Därför har vi inför den framtida diskussion och planering av verksamheten på platsen, strukturerat diskussionen i några rubriker där kvalitetsaspekten hela tiden skall vara framträdande. Vi har formulerat dem som möjliga och genomförbara mål, till vilka vi knyter relevanta åtgärder.

Tänkbara mål för den framtida verksamheten;

- *Restaurering och komplettering av den befintliga bebyggelsen och dess olika anläggningar*
- *Verksamheter året runt*
- *Tillgänglighet året runt*
- *Fungerande gästhamn*
- *Begränsat antal besökare*
- *Hållbar infrastruktur*

Restaurering av den befintliga bebyggelsen

En viktig och grundläggande del av en kvalitativ målsättning för platsens användning, är att bebyggelsen och de olika anläggningar som finns på ön bevaras. För detta krävs att det upprättas en särskild bevarandeplan för bebyggelsen och övriga anläggningar på ön. Den skall ligga till grund för den framtida användningen.

Naturvårdsverket och nationalparksförvaltningen har ansvaret för att denna plan upprättas. Målet för detta arbete skall vara att det blir fullt synligt och fattbart hur livet på denna fyrplats kunde gestalta sig. Det innebär inte bara att husen ses över och sätts i stånd på ett kvalificerat sätt, utan också att själva närmiljön i form av tidigare använda trädgårdar, uteplatser, stigar mm. sätts i stånd eller återuppförs. Husen är idag inte bara i ett uppenbart behov av underhåll utan man bör också överväga åtgärder som syftar till att återställa dem i ett mer ursprungligt skick.

För de små trädgårdarnas del kan man i planen beskriva hur en användning av dessa troligen gick till. Det kan sedan ingå i områ-

dets skötsel att dessa används för att på ett konkret sätt illustrera hur odlingen, under knapphetens stjärna, gick till.

För boendet och arbetet på fyrplatsen var båtar anpassade för transporter och fiske ett grundläggande levnadsvillkor. Mot bakgrund av detta kan införskaffandet av de båttyper, som använts vid den tidpunkt man ser som mål att återskapa, bli en viktig del i ett helhetstänkande för att återskapa miljön. Om möjligt kan dessa användas för kortare turer med passagerare till olika besöksmål i den näraliggande skärgården. Ansvaret för båtarnas användning och underhåll kan ges åt hyresgästen eller en fristående entreprenör.

Vid de studiebesök och de intervjuer vi gjort på andra utposter framkom behovet av utrymmen för förråd av olika slag. Det gällde förråd av mat och dryckesvaror, sopor, utrustning för övernattningsområden som extrasängar, etc. Man framhöll också behov av att eventuellt behöva komplettera möjligheter för fler övernattningsmöjligheter än vad som fanns på platsen. Sammantaget kan detta innebära att man kan komma att behöva uppföra ytterligare byggnader för att uppnå praktiska och ekonomiskt bärkraftiga lösningar. Som vi ser det, bör detta inte avskräcka fastighetsägaren från att diskutera sådana lösningar. Även om målen att bevara bebyggelsens utseende vid en viss tidpunkt och ambitionerna sätts högt, går det att göra kompletteringar till den nuvarande bebyggelsen.

I anslutning till hamnen har tidigare funnits byggnader som rivits ned eller flyttats. I framtiden kan dessa behöva återuppföras, inte bara för att återge platsen en autenticitet utan också av ovan nämnda praktiska och funktionella krav.

I samband med arbetet med en bevarandeplan bör man också se hur till exempel

byggandet av enkla spångar eller trappor, kan stimulera besökare att vandra på denna fantastiska men svårframkomliga ö.

Förslag på åtgärd

En första åtgärd bör vara att Naturvårdsverket och/eller Kosterhavsdelegationen med dess Kosterhavsförvaltning, upprättar en bevarandeplan, enligt vad som beskrivits tidigare. Den bör även belysa möjligheten att återuppföra byggnader som funnits, i syfte att försöka återföra bebyggelsens utseende och tillstånd.

I bevarandeplanen kan man också studera möjligheter för andra kompletteringar. Det senare skall ses som en preventiv åtgärd, med syfte att om det visar sig uppkomma ett behov av komplettering av den befintliga bebyggelsen, skall detta ha förberetts och inte tvinga fram lösningar, som inte är relaterade till den helhetssyn som den framtida bevarandeplanen syftar till att uppnå.

Verksamheter året runt

Av erfarenhet från de utposter vi redovisat, tror vi att det är möjligt bedriva verksamhet och ha fyrplatsen öppen året runt. Under sommaren kan man tänka sig att husen fungerar som vandrarhem, eventuellt med ett värdpar, som också kan stå för någon form av mathållning. De kan också sköta och ansvara för att det blir möjligt för besökare att kunna ta sig ut till de omgivande öarna för dagsbesök.

Under vår och höst kan fyrplatsens byggnader fungera för kurser, mindre konferenser samt fester som bröllop, födelsedagar, etc. Om måltider skall serveras i samband med olika festligheter eller kurser kan detta, liksom tanken är på Pater Noster, delvis levereras från någon av restaurangerna på Koster.

Det är överhuvudtaget viktigt att befint-

liga restauranger och hotell ses som resurser för att bedriva verksamhet under höst, vinter och vår. Och omvänt, att befintliga restauranger och hotell ser Ursholmen som en resurs för att bredda och utveckla sin verksamhet.

På exempelvis Stora Karlsö och Gotska Sandön finns möjligheten att få hyra en lägenhet under vintern. Husen mår bra av att användas året runt.

Förslag på åtgärd

Naturvårdsverket och/eller Kosterhavsdelegationen med dess Kosterhavsförvaltning, bör ta initiativet till ett projekt med målet att utveckla en verksamhet. Projektet bör genomföras av en arbetsgrupp som bör bestå av representanter från lokala verksamheter, såsom föreningar, stiftelser och företag, som vill vara med och engagera sig i Ursholmens framtida inriktning och användning.

I projektuppdraget bör ingå att föreslå verksamhetens inriktning och val av entreprenörsform. Befintliga byggnaders lämplighet för olika verksamheter måste också studeras och utvärderas. Behovet av kompletterande åtgärder bör beskrivas och analyseras i förhållande till den planerade verksamheten, men också med ambitionen och målet att kunna bevara fyrplatsens genuinitet.

Tillgänglighet året runt

För att säkra möjligheten att komma till ön måste det ovan nämnda projektet, även få i uppdrag att se över alternativa transportformer till och från Ursholmen, året runt. Eventuellt kan, som reservlösning vid dåligt väder, Sjöräddningssällskapet kunna anlitas. Samtidigt bör man eftersträva en begränsning av antalet besökare till själva fyrplatsen och skydda platsen mot att bli utsatt för en icke önskvärd exploatering.

Förslag på åtgärd

Naturvårdsverket och/eller Kosterhavsdelegationen med dess Kosterhavsförvaltning, bör ta initiativet till ett nytt projekt, alternativt utöka projektuppdraget (Verksamheter året runt), med uppgiften att ta fram alternativa förslag på hur transporterna skall lösas under sommar- respektive vinterhalvåret.

Fungerande gästhamn

Naturvårdsverket och Kosterhavets nationalpark, bör överväga att etablera Ursholmen som gästhamn. Det innebär att man förbättrar möjligheten för tilläggning genom att till exempel bygga en enkel träbrygga längs berget norr och väster om piren. Övernattning och ankring i bassängen bör avgiftsbeläggas. Det skulle ge ett ekonomiskt tillskott för underhåll, sotömning, m.m. samtidigt som båtgesterna, potentiella gäster i en eventuell kommande servering, kan bli ett tillskott till verksamhetens ekonomi under sommarhalvåret.

Förslag på åtgärd

Naturvårdsverket och/eller Kosterhavsdelegationen med dess Kosterhavsförvaltning, bör ta initiativet till ett nytt projekt, alternativt utöka projektuppdraget (Verksamheter året runt), med uppgiften att studera de ekonomiska och praktiska förutsättningarna för att det byggs en enkel brygga för tilläggning av fritidsbåtar. Stilen på denna bör anslutas till platsens övriga anläggningar och byggnader. En utformning av bryggan med olika anslutningar från land, bör vara en del av bevarandeplanen.

Begränsning av antalet besökare

Situationen på Ursholmen idag, kännetecknas av ett visst lugn. Detta lugn eller denna stillhet, platsens magi, bör i möjligaste mån kunna bevaras. Detta är självklart ett resul-

tat av att besöksantalet är relativt begränsat men också av en viss avsaknad av, befrielse från störande verksamheter. Naturvårdsverket och Kosterhavets nationalpark bör ta som sitt ansvar att den stillhet som idag kännetecknar vistelsen på ön kan bibehållas.

Förslag på åtgärd

Naturvårdsverket och/eller Kosterhavsdelegationen med dess Kosterhavsförvaltning, bör i en dialog med bland annat Stiftelsen Ursholmen, skapa sig en bild över vilka alternativa sätt man skulle kunna använda sig av, för att bevara platsens relativa stillhet. Det kan ske genom att begränsa antalet besökare, men också genom att förbjuda eller aktivt hindra störande, icke önskvärda verksamheter och inslag i livet på ön och i hamnbassängen.

Hållbar infrastruktur

Den tidigare elkabeln ut till ön från Koster, fungera inte längre. Som vi såg från Huvudskär går det emellertid att med hjälp av solceller, solvärme kompletterat med till exempel gas och ved, etablera en hållbar och fungerande infrastruktur. När det gäller uppvärmning av husen kan traditionella system användas, vilket understryker önskemålet om att visa hur livet fungerade förr. Belysning och varmvatten kan lösas med solenergi i olika former. Särskilt bör man studera hur

toaletterna kan göras mer användbara och tillgängliga för bruk under höst och vinter, utan att för den sakens skull ställa krav på konventionell standard. I stället kan standarden i rimlig mån anpassas till de villkor, som tidigare gällde när ön var bemannad. Sophantering och avfallssortering bör också utvecklas efter moderna krav.

Målet för utvecklingen av infrastrukturen bör vara att ta fram lösningar som man kan förknippa dels med den standard som fanns tidigare, dels med principer om en hållbar energiförsörjning. Brist på el och färskvatten, skall ses som en möjlighet att uppnå den stämning av lugn man eftersträvar, utan att detta innebär att kraven på en godtagbar sanitär standard eftersätts. Detta kan utgöra en kvalité många besökare söker.

Förslag på åtgärd

Naturvårdsverket och/eller Kosterhavsdelegationen med dess Kosterhavsförvaltning, bör i samarbete med den kommande entreprenören och berörda myndigheter i kommunen arbeta fram en hållbar struktur och lösning för de verksamheter man planerar. Utgångspunkten bör vara att tillgodogöra sig den energi, som finns på platsen som sol, vind och eventuellt vågenergi samt ved från Koster. De lösningar man genomfört på Huvudskär samt ekostugorna på Nordkoster bör studeras.

Bilaga A - Byggnader på Ursholmen

Västra bostadshuset

Detta hus uppfördes från början på Nordkoster 1868 och flyttades till Ursholmen 1890, där det uppfördes enligt överensstämmelse med de äldre ritningarna, med undantag för att man inte byggde någon källare till huset på Ursholmen. Flyttningskostnaden från Nordkoster till Ursholmen uppgick till 4 700 kronor. Den gamla bakugnen som fanns när huset låg på Nordkoster tog man nu bort.

Byggnaden inrymde till en början både fyrvaktar- och fyrbiträdesbostad. Fyrvaktaren disponerade 2 rum och kök, medan fyrbiträdet hade ett rum. Huset byggdes om till bostad för en fyrvaktarfamilj i samband med uppförandet av den nya fyrmästarbostaden. Huset disponeras sedan 1968 som sommarbostad.

Teknisk beskrivning

Yttermått: 10,8 x 8,7 meter.

Grund: Torpargrund med huggen och fogstruken natursten.

Konstruktion: Timmer.

Fasad: Röd locklistpanel, nedtill spetsågad.

Fönster: Vitmålade tvåluftsfönster med tre rutor i varje båge.

Dörrar: Vitmålade.

Tak: Sadeltak med tjärpapp, vilket också var originalmaterial. Under en period hade man skiffertak, som på grund av dåligt skick byttes ut mot tjärpapp med träkonstruktion för avrinning i hörnen. Huset har idag således återfått sitt ursprungliga utseende.

Norra bostadshuset

Huset uppfördes på plats 1890. Det innehåller 3 rum och kök och beboddes av fyrmästaren och hans familj. Norra huset blev sedermera fyrbiträdesbostad efter tillkomsten av den nya fyrmästarbostaden (Östra huset). Strömstad Segelsällskap disponerar idag huset som klubblokal med övernattningsmöjligheter för medlemmar.

Teknisk beskrivning

Yttermått: 9,1 x 7,8 meter.

Grund: Torpargrund med huggen och fogstruken natursten.

Konstruktion: Timmer.

Fasad: Röd locklistpanel, nedtill spetsågad.

Fönster: Vitmålade tvålufts-fönster med tre rutor i varje båge.

Dörrar: Vitmålade.

Tak: Sadeltak, tidigare med skifferbeläggning. Arbete pågår 2002 med takomläggning till tjärpapp, samma som det ursprungliga taket (se västra huset).

Östra bostadshuset

Detta hus är ett monteringsfärdigt Borohus som uppfördes 1938, ett av Sveriges första, med avsikt att inhysa fyrmästaren och hans familj. Bostaden bestod av tre rum och kök med "mittrökgång" samt källare och delvis inredd vind. Här fanns senare även ett kontor för fyrmästaren samt en tjänstetelefon. Huset är sommarbostad sedan 1968.

Teknisk beskrivning

Yttermått: 11,8 x 8,0 meter.

Grund: Platta på mark med källarmur i vitmålad betonghålstén.

Konstruktion: Stående plank.

Fasad: Rödmålad locklistpanel.

Fönster: Vitmålade tvålufts-fönster med tre rutor i varje båge.

Dörrar: Vitmålade.

Tak: Sadeltak, från början eternitplattor; från 1970-talet Onduline (en modern typ av korrugerad papp med granulat på ovansidan).

Tvätt- och bagarstuga

Tvätt- och bagarstugan uppfördes 1890 och var indelat i två mindre rum, där det östra var bagarstuga samt vissa perioder även skola och det västra var inrett som tvättstuga.

Huset skulle stå öppet för sjöfarande, ifall de blev tvungna att söka skydd eller för fiskare som hamnat i dåligt väder.

Till detta hus har man dragit en vattenledning med pump från färskvattenkällan och innan huset byggdes om på 1980-talet fanns en ursprunglig tvättgryta och järnspis kvar i huset. Tjärnö marinbiologiska laboratorium hyr huset sedan början på 1980-talet.

Teknisk beskrivning:

Yttermått: 6,1 x 4,6 meter.

Grund: Torpargrund med huggen och fogstruken natursten.

Konstruktion: Liggande plank.

Fasad: Rödmålad profilerad locklistpanel, spets-sågad nedtill.

Fönster: Vitmålade tvålufts-fönster med tre rutor i varje båge.

Dörrar: Vitmålade.

Tak: Sadeltak med tjärpapp.

Uthuslänga

Uppfördes 1890 och stod då på den plats där det östra bostadshuset idag står. Den innehöll vedbodar och torrklosetter. Byggnaden rymmer två förrådsbodar och har på sin södra sida två utbyggnader med en respektive två torrklosetter. Längan har yttermått 10,1 x 3,4 meter, en grund av stenplintar, regelverkskonstruktion och ett pulpettak med tjärpapp. Fasaden är rödmålad med profilerad locklistpanel.

Fotogenbod

Mellan de båda fyrtornen ligger en fotogenbod uppförd 1890. Idag har Stiftelsen Ursholmen inrett ett litet fyrmuseum i byggnaden. Yttermått på fotogenboden är 8,6 x 3,0 meter med grund, konstruktion, och fasad i samma utförande som hos uthuslängan. Takmaterialet är detsamma som östra bostadshuset.

Vedbod

Uppfördes på 1890-talet. Även här är konstruktionen densamma som hos uthuslängan. Vedbodens yttermått är 4,3 x 3,4 meter.

Fyrmaterielbod

Boden uppfördes på 1890-talet och tjänade som förråd för diverse fyrmateriel. På

1970-talet inredde man boden till ett fyrmuseum, idag är det Tjärnö marinbiologiska laboratorium som disponerar boden. Yttermått är 4,6 x 3,6 meter. Bodan står på betongplintar i en konstruktion av regelverk med rödmålad locklistpanel.

Matkällare

Uppfördes 1890 och indelades i tre avdelningar, där varje familj hade var sitt matförråd. Byggnaden tjänade även som skyddsrum vid bland annat minsprängningsövningar och under vissa krigsperioder. Yttermått på huset är 7,1 x 5,9 meter. Grund och konstruktion är utförd i huggen natursten. I gavelröstena under sadeltaket sitter det en rödmålad locklistpanel som är spetsågad nedtill och takmaterial är detsamma som östra huset.

Sjöbodarna

Norra sjöboden uppfördes 1892 och tillhörde då fyrbiträdet, medan den södra tillhörde fyrvaktaren och uppfördes 1911. Ytterligare längre norr ut i anslutning till bryggan fanns fram till mitten av 1960-talet en större sjöbod i två våningar som kallades magasinet och tillhörde fyrmästaren. Denna flyttades på 60-talet till Store Snart. I sjöbodarna förvarade man fiskgarn, hummertinor, salt-

ran, insaltad fisk samt ett och annat sjöfynd. Södra sjöboden har måtten 7,3 x 3,1 meter och den norra har måtten 4,3 x 3,0 meter.

Fotogen- och koksbod

Här förvarades eldfarliga oljor och bränsle som man av säkerhetsskäl inte ville ha allt för nära bebyggelsen. Den är placerad intill färskvattenkällan i hamnen, byggdes på 1890-talet och ägdes av Lotsverket. Boden har måtten 2,1 x 1,9 meter, en rödmålad plank konstruktion och sadeltak.

Rivna och tillkomna byggnader

Väster om matkällaren fanns en koksbod som revs på grund av dåligt skick sommaren 1994. Vid platsen där den nuvarande sop- och toalettstationen ligger fanns innan 1950-talet ett litet djurstall som rymde några får och en ko. Naturvårdsverket uppförde

den nya boden i samband med upprättandet av naturreservat. Här finns även anslag om föreskrifter för vårdande av platsen.

På den nuvarande uthuslängans plats fanns förr en bod och på Ursholmen har även funnits mindre baracker, hönshus och en liten ladugård med en ko. Två mindre bryggor har rivits och Tjärnö marinbiologiska laboratorium har byggt en egen brygga.

De flesta av husen på ön är i gott skick med gedigna fasader och tak som står emot vädrets makter tills det är dags för nya reparationer och ommålningar. Hyresgästerna har haft som princip att renovera en fasad per år. Sjöbodarna har nyligen reparerats och renoverats och är nu i hyggligt skick.

Källa; Ursholmens Fyrplats, av Victoria Ask och Erik Sigge.

Bilaga B - Fyrarna på Ursholmen

Ursholmens läge anges i Svensk fyrlista till 58°50' nord, 10°60' ost. Fyrarna uppfördes 1890-91 och är ca 13 meter höga med en höjd över havet på 33 meter. Tornen är placerade på öns västsida med de två tornen i ungefärlig nord-sydlig riktning. Intill det södra ligger den f d fotogenboden som idag inrymmer ett litet fyrmuseum.

Tornen är de första i Sverige som byggdes i betong vilket senare blev det allra vanligaste materialet vid nybyggnad av fyrar. Man hade kanske inte så stor tilltro till materialet, om man ser till de dimensioner som tornens murar fick. En av linsapparaterna flyttades från Nordkoster medan den andra troligen kom från Vinga. Norra fyrtornets nybyggnadskostnad uppgick till 12 605 kronor, medan det södra kostade 13 474 kronor. Det totala värdet av hela anläggningen (fyrplatsen) 1891 anges till 76.852 kronor.

Södra fyrtornet är ett runt betongtorn, 13,5 meter högt, med den större delen vitmålad och den översta delen svartmålad från altanräckets överkant och ca 3 meter nedåt, liksom fyraltanen som bärs upp av järnkonsoler. Lanterninen är 10-kantig av glas och avslutas med en kupol gjord av plåt. Runt dörr och fönster finns profilerade putsade omfattningar och ovanför dörren sitter inskriptionen "BYGD 1891". Dörren är av plåt och sitter på tornets nordöstra sida mot den f d fotogenboden. År 1931 genomgick det södra tornet en ombyggnad.

Norra fyrtornet är, liksom det södra, ett betongtorn och målat i vitt och svart. Stengrunden är tjärad övergjuten cementkappa. Fönstren har profilerade putsade omfattningar och liksom det södra tornet sitter en platta ovanför dörren med inskriptionen "BYGD 1891". Tornet brann 1920

men återställdes igen för att sedan den 18 juli 1931 släckas för gott. De delar som återstod av den brunna lanterninen togs ned. Fyrbalkongen plockades ned efter automatiseringen och idag är det bara själva betongkroppen och fyrbalkongens konsoler kvar. Tornet skyddas av ett platt brädtak. Dagtid är tornet fortfarande ett utmärkt sjömärke som tillsammans med det södra tornet bildar den karaktäristiska siluetten.

På Ursholmen uppfördes två fyrar för att skilja platsen från övriga fyrar och för att efterlikna de gamla fyrarna på Nordkoster. Den södra hade klippsken med rött ljus ut över Segelskären och vitt över Persgrund. När sedan den norra fyren eldhärjats ändrades den södra fyrens karaktär till blinkande ljus.

Den roterande linsapparaten drevs av ett lod som var tvunget att dras upp flera gånger under natten. År 1934 hade Ursholmens södra torn intermittent karaktär med vitt och rött sken, tre tätt på varandra följande förmörkelser cirka var 30:e sekund samt klippsken med vitt och rött ljus i två sekunder följt av lika lång tid mörker. Idag är karaktären LFI (2) WRG 12s vilket innebär att fyren avger två "long flash" inom en pe-

riod av tolv sekunder. WRG anger att vitt, rött och grönt sken lyser i olika sektorer.

Vid uppförandet 1891 användes lampor med ljusvekar för att 1907 bytas mot Luxbrännare med glödstrumpor som hade bättre ljusstyrka. Dessa kostade med montage 1 316 kronor för den norra fyren och 1 295 kronor för den södra. För att driva fyren använde man fotogen och lamporna tändes för hand, ända fram till fyrens automatisering 1965. Från 1950-talet var det på Bohuskusten endast Ursholmen och Vinga som drevs med fotogen, medan övriga fyrar redan var elektrifierade, vilket krävde att arbetsstyrkan var el-utbildad. Nordkosters fyrar hade fram till sin nedläggning olja som bränsle till ljusapparaterna. Själva fyrlyslampor var efter automatiseringen av Ursholmens Fyr av typen Halogen med en effekt på 1000 W och en spänning på 120 V, samt en reservlampa på 2x40 W och 10,3 V. År 2000 kapades högspänningsledningen till fyren och det kraftigt reducerade fyrlyuset består nu av en 20 watts lampa, som får ström från solceller och batterier.

Källa; Ursholmens Fyrplats, av Victoria Ask och Erik Sigge.

Bilaga C - Intervjuvmall

I. Verksamhet

- Vilka verksamheter drivs på, och i nära anslutning, till utposten?
- En eller flera entreprenörer?
- Bedrivs det åretrunt-verksamhet?
- Hur många anställda krävs för respektive verksamhet?

2. Transport

- Vilka alternativa transportsätt erbjuds för att besöka utposten?
- Går de några fasta turer till utposten?
- Vad är avgiften för att transporteras t/r?
- Hur ser hamnförhållandet ut. Går det att komma ut i alla väder? ("Trygg hamn"? Rymlig? Lätt att angöra? Kajakhamn?)

3. Ekonomi

- Hur ser hyresupplägget ut för entreprenören/entreprenörerna?
- Vem har underhållsansvar för fastigheterna och utposten?
- Erhålls några statliga, EU, privata, regionala eller kommunala stöd?
- Hur ser lönsamheten ut?
- Vad omsätter respektive verksamhet/år?
- Hur ser omsättningsutvecklingen ut de senaste fem åren?

4. Marknad

- Vilka målgrupper vänder man sig till? Skiljer sig under året?
- Vilka erbjudanden finns? (Vandrarhem, B&B, hotell, guidning, museum, uthyrning kajak/båtar mm).
- Hur marknadsför man utposten?
- Finns det några begränsningar i antalet samtidiga besökare?
- Hur många besökare/kunder har utposten per år (fördelat per månad)?
- Hur ser besök-/kundutvecklingen ut de senaste fem åren?

5. Service

- Finns ström och god tillgång av färskvattnen? Mobiltäckning? Sophantering på utposten?
- Avstånd till närmaste affär, servicebutik, matställe mm?

6. Samverkan och nätverk

- Vilka företag, organisationer och/eller aktörer samverkar utpostens verksamheter med? Som är viktiga och eller vitala för verksamheten.

7. Övrigt

- Bevarandenaspekter - Är riksantikvarieämbetet involverat i verksamheten? Naturvårdsverket?
- Har platsen en spännande historia?

8. Utmaningar

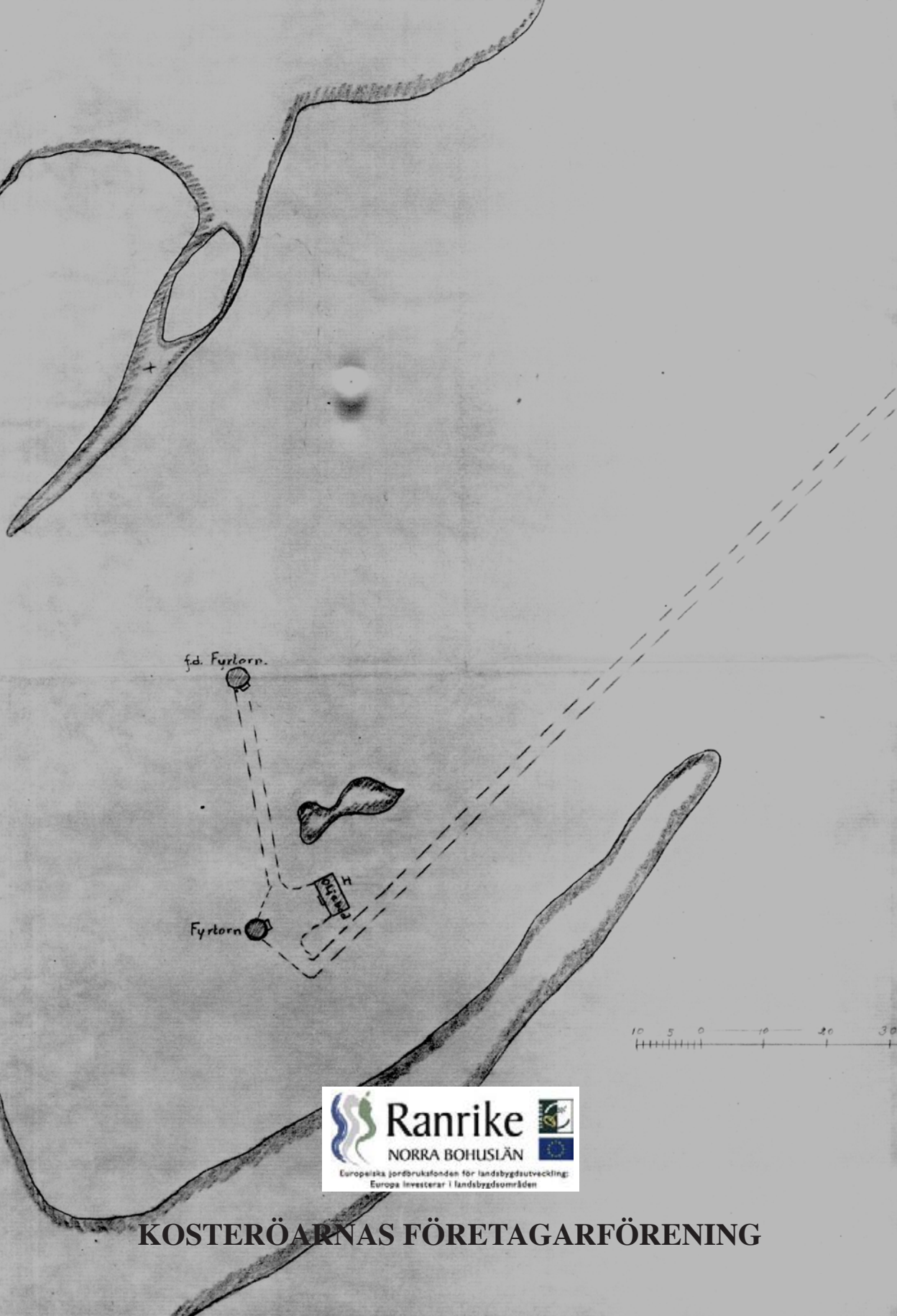
- Vilka är de största utmaningarna för att bedriva verksamhet på utposten?

9. Framtiden

- Hur ser framtidsplanerna ut för utposten?
- Hur ser framtidsplanerna ut för respektive verksamhet?

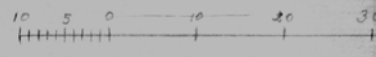

Гора, Гисломанна, Косте

fd. Furlorn.

Fyrtorn

Ranrike
NORRA BOHUSLÄN

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling:
Europa investerar i landsbygdsområden

KOSTERÖARNAS FÖRETAGARFÖRENING